

Katedra: Sociálních studií a pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

DYSFUNKČNÍ RODINA
DYSFUNCTIONAL FAMILY

Bakalářská práce: 10-FP-KSS-4021

Autor:

Marika Jelínková

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Jana Pittnerová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
89	16	1	16	37	2 + 1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Marika Jelínková
adresa: Jižní 326, 471 27 Stráž pod Ralskem
studijní obor (kombinace): Penitenciární péče
Název BP: **Dysfunkční rodina**
Název BP v angličtině: **Dysfunctional Family**
Vedoucí práce: Mgr. Jana Pittnerová
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 1. 4. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Marika Jelínková

Datum: _____

Podpis: _____

Název BP: DYSFUNKČNÍ RODINA

Vedoucí práce: Mgr. Jana Pittnerová

Podpis: .....

Cíl: Analyzovat dysfunkční rodinu a zjistit její vliv na recidivu páchané trestné činnosti jedince.

Požadavky: Analýza vlivu dysfunkčního rodinného prostředí na trestnou činnost, formulace teoretických východisek k zjištění dané problematiky, vymezení a příprava průzkumu s časovým harmonogramem sběru dat a informací. Stanovení závěrů a formulace opatření do praxe.

Metody: Analýza spisové dokumentace, dotazování, statistické metody.

Literatura: ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 3. vydání Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-475-3.

DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK a kol. *Týrané zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

KOUKOLÍK, F., DRŤILOVÁ, J. *Život s deprivanty I. (Zlo na každý den)*. Praha: Galén, 2001. ISBN: 80-7262-088-6.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti rodina a stres*. 1.vyd. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.

MATOUŠEK O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Ústavní péče*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-85850-08-7.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

PEŠATOVÁ, I. *Vybrané kapitoly z etopedie*. 1. díl. Liberec: TUL, 2006. ISBN: 80-7372-087-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-696-9.

Čestné prohlášení

Název práce: Dysfunkční rodina
Jméno a příjmení autora: Marika Jelínková
Osobní číslo: P08000182

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

Marika Jelínková

Poděkování:

Za odborné rady, podnětné vedení, laskavost a především trpělivost bych chtěla poděkovat své vedoucí práce paní Mgr. Janě Pittnerové, dále řediteli Věznice Stráž pod Ralskem za umožnění výzkumu a také své rodině za pomoc, pochopení a morální podporu, kterou mi poskytli.

Marika Jelínková

Název bakalářské práce: Dysfunkční rodina

Název bakalářské práce: Dysfunctional Family

Jméno a příjmení autora: Marika Jelínková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Pittnerová

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou dysfunkční rodiny a vlivem dalšího širšího prostředí, které může na dítě působit a negativně ovlivnit jeho budoucí vývoj. Následuje porovnání funkční rodiny s dysfunkční rodinou, možnosti prevence a samozřejmě důsledky nevhodného prostředí, ve kterém jedinec vyrůstal. Práce poukazuje na problematiku rodinného prostředí, jakožto spouštěče páchaní trestné činnosti a nevhodného protiprávního chování, které má jedinec zažité. Samotná bakalářská práce je rozdělena do dvou stěžejních částí, a to na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část je věnována objasnění pojmů jako je rodina, patologické jevy nebo restriktivní opatření dle právních norem.

Základním cílem praktické části je analyzovat dysfunkční rodinu a zjistit její vliv na recidivu páchané trestné činnosti jedince. Jako hlavní metoda šetření byla zvolena metoda dotazníkového šetření a studium spisové dokumentace. Za největší přínos práce lze považovat přiblížení názorů respondentů na danou problematiku trestu odnětí svobody a možnosti resocializace.

Klíčová slova

Rodina, dysfunkční rodina, funkční rodina, náhradní výchova, trestná činnost, výkon trestu, resocializace

Summary

The thesis discusses the issue of a dysfunctional family, relationships between family and foster care, thus the environment a child may be surrounded by and adversely affected by. Then follows comparison of functional families with dysfunctional families, prevention and assistance, and of course the consequences of inappropriate environment in which the individual grew up - criminal activities or punishment. The work also points out problems within the family environment as a starter for offending and various standards the individual has experienced. Also comparison of the type and nature of the committed crime. The work is divided into two main sections, the theoretical and practical part. In the theoretical part by drawing on expert resources are described and explained functions and problems of the family, pathology, family influences and help from the state, followed by restriction laws. The practical part explores through the study of the case files and questionnaire survey the effect of environment, family and the frequency - relapse and the nature of crimes committed by the convicts in the Prison Stráž pod Ralskem. Confirmation or disprove of the assumptions results in the proposed measures, prevention. The greatest contribution of the work may be to familiarise with the problems of dysfunctional families, view of the clients and the possibilities of resocialization.

Keywords:

Families, dysfunctional family, functional family, foster care, crime, imprisonment, recidivism.

OBSAH

1	ÚVOD.....	11
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	12
2.1	Rodina a její funkce	12
2.1.1	Rodina.....	12
2.1.2	Funkce rodiny	13
2.2	Funkční rodina	14
2.3	Dysfunkční rodina.....	15
2.4	Konsekvence dysfunkční rodiny.....	18
2.4.1	Poruchy chování	19
2.4.2	Sociálně patologické jevy	20
2.4.3	Prevence sociálně patologických jevů	21
2.5	Orgán sociálně právní ochrany	24
2.5.1	Sociálně právní ochrana dětí.....	24
2.5.2	Sociální pracovníci a sociální kurátoři pro děti a mládež.....	26
2.6	Náhradní výchova	28
2.6.1	Formy náhradní výchovy	29
2.7	Trestná činnosti.....	35
2.8	Alternativní tresty	38
2.8.1	Druhy alternativních trestů	39
2.9	Výkon trestu odnětí svobody	41
2.9.1	Účel trestu odnětí svobody	44
2.9.2	Práva a povinnosti odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.....	45
3	PRAKTICKÁ ČÁST	47
3.1	Cíle a předpoklady	47
3.2	Metody průzkumu.....	48
3.2.1	Dotazník.....	48
3.2.2	Studium a analýza spisové dokumentace.....	48
3.3	Charakteristika zkoumaného vzorku z dotazníkového šetření	49
3.4	Prezentace a interpretace získaných dat dotazníkem.....	51
3.5	Vyhodnocení výsledků zjištěných studiemi spisů	50
3.6	Shrnutí výsledků a vyhodnocení předpokladů.....	73
4	ZÁVĚR	75
5	NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	77

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	80
SEZNAM TABULEK.....	83
SEZNAM GRAFŮ	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	85

Seznam používaných zkratek

ČR – Česká republika

DD – dětský domov

DDÚ – dětský diagnostický ústav

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OČTŘ - orgán činný v trestním řízení

PPP - pedagogicko psychologická poradna

SPC – speciálně pedagogické centrum

SPO - sociálně právní ochrana

SVP - středisko výchovné péče

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

ÚV – ústavní výchova

1 Úvod

Problematika rodiny a její správné fungování je předmětem zájmu každé společnosti. Stát vynakládá nemalé finanční prostředky na podporu rodin, její zdravý vývoj a pomoc sociálně slabším a dysfunkčním rodinám. Přesto se nedaří odstranit všechny problémy tak, jak bychom si přáli.

Tématem naší bakalářské práce je dysfunkční rodina a její vliv na jedince. Hlavním cílem je zejména zjistit vliv dysfunkční rodiny na charakter a recidivu páchané trestné činnosti. V připravovaném průzkumu se pokusíme dokázat, že lidé, kteří pocházejí z dysfunkčních rodin, páchají častěji závažnější trestnou činnost (především násilnou) a je u nich častější recidiva než u lidí, kteří pocházejí z funkčních rodin. Bakalářská práce je rozdělena na dvě stěžejní části, část teoretickou a praktickou.

V teoretické části naší práce se zaměříme na definici rodiny, popíšeme rozdíl mezi funkční a nefunkční rodinou a pokusíme se charakterizovat důležité aspekty, které spolupůsobí na vytváření vztahů v rodině. Rozpad rodiny či její nefunkčnost má negativní vliv na vývoj dětí. Takové děti se později mohou stát rizikovými jedinci, kteří se mohou chovat odlišně, mohou mít poruchy chování a mohou inklinovat k sociálně patologickými jevům. Zmíníme proto prevenci těchto neblahých jevů i možnosti současného poradenství. V závěrečných kapitolách teoretické části objasníme pojem trestný čin a následně i výkon trestu odnětí svobody.

Praktickou část tvoří průzkumové šetření, zaměřené na odsouzené jedince ve věznici. Metodou analýzy spisové dokumentace a prostřednictvím nestandardizovaného dotazníku získáváme řadu poznatků a názorů od respondentů. Bakalářská práce si kladla za cíl analyzovat dysfunkční rodinu a zjistit její vliv na recidivu páchané trestné činnosti jedince. Zkoumá vliv rodinného prostředí na možnou recidivu spáchání trestného činu. Doufáme, že získané poznatky umožní hlubší vhled do problematiky vězeňství a páchání trestné činnosti.

2 Teoretická část

2.1 Rodina a její funkce

2.1.1 Rodina

Definice rodiny a její funkce byla popsána mnoha autory. Pro každého z nás je rodina jinak důležitá, má jinou hodnotu a i její funkci si vykládáme každý po svém. Vždy záleží na vztahu k našim blízkým, výchově a samozřejmě na hodnotovém žebříčku. Jinak ji také vnímáme v průběhu života. Jiný pohled bude mít na význam rodiny dítě, dospívající, dospělý, rodič a samozřejmě také starší občan.

„Je to charakteristická primární malá skupina, která je sociologicky charakterizována jako společenská instituce tvořící „důležitý stavební kámen“ lidské společnosti, neboť má řadu významných společenských funkcí, kromě jiných se v ní uskutečňuje primární socializace dítěte.“¹

Rodina vytváří domov. Tedy místo, které vnímáme jako útočiště, prostor sdílený s nejbližšími příbuznými. Dává nám základ do života, měla by být tím nejpevnějším svazkem, vzorem, zázemím.

„Rodina je chápána jako základ společnosti, jako primární základní skupina, ve které probíhá socializace jedince, formuje se jeho osobnost, normativní a hodnotová sféra, rozvíjejí se emoce, vůle, schopnosti, dovednosti a návyky. Správně fungující harmonická rodina je základem zdravého psychického vývoje dítěte a člověka. Téměř každý člověk je ve svém životě členem dvou rodin:

- ***Rodiny orientační*** – ta, do které se narodil
- ***Rodiny prokreační*** – ta, kterou si sám zakládá, rodina reprodukce.“²

„Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou. Dítě zde prostřednictvím určitého dospělého, obvykle matky, získává první informace o okolním světě. Mateřská osoba, resp. později celá rodina je pro dítě nejen zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací o něm samém. Rodina dítěti poskytuje mnoho podnětů, které mohou působit pozitivně i negativně. Partnerský vztah,

---

¹ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd., Praha: Akademia, 1999, s.242

² SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1.díl, Liberec: Vysokoškolský podnik, 2001 s.36

resp. celé rodinné zázemí ovlivňuje psychickou pohodu i v dospělosti. Rozpad rodiny, domácí násilí apod. vždycky představují značnou zátěž.“³

Rodinu lze také vnímat jako skupinu, životní jistotu, oporu a sounáležitost k lidem, se kterými máme mnoho společného. To, co nám tato skupina dává a naopak od nás požaduje, lze popsat jako funkci rodiny.

2.1.2 Funkce rodiny

Funkci rodiny lze definovat z mnoha pohledů, každý z nás její důležitost vnímáme jinak, něco jiného od ní očekáváme. Rozhodně ji nelze odepřít funkci výchovnou, biologicko reprodukční, neboť zdravá rodina je stále jednou ze záruk výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí.

„Jednou z hlavních a stále nenahraditelných funkcí rodiny ve společnosti je její biologicko-reprodukční, resp. generativní role. Neméně společensky významná je funkce socializační a výchovná funkce rodiny ve smyslu přípravy dítěte na život ve společnosti je tak zásadní a její náhrady jinou institucionální formou s sebou nese vždy riziko ohrožení zdravého rozvoje dítěte.“⁴

Dle Sochůrka (2001, s. 45) má rodina řadu funkcí. Jsou to např.:

- ***Funkce hmotného (spotřebního) rámce*** – obživa a výchova dětí i dospělých, zajištění bezpečí ve smyslu uspokojení základních biologických potřeb.
- ***Funkce sociální ochrany členů rodiny*** – rodina propůjčuje svým členům určitý sociální status, poskytuje jim sociální zázemí a oporu, reguluje příbuzenské vztahy.
- Rodina je rozhodujícím činitelem v socializaci jednotlivce.

Velmi důležité pro tuto práci je definovat funkční a dysfunkční rodinu. Mnohdy i navenek fungující rodina může naplňovat znaky nefunkční rodiny, a to např. pracovní vytížeností rodičů, nezájmem o dítě, stejně tak neplatí, že neúplná rodina je automaticky

---

³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s.45

⁴ Národní zpráva o rodině, 2004, s.10

rodinou nefunkční, neboť i přes absenci jednoho z rodičů mohou být dítěti zajištěny veškeré potřeby.

2.2 Funkční rodina

Jestliže rodina plní výše zmíněné funkce, lze předpokládat, že se jedná o rodinu funkční. Zjednodušeně lze tedy konstatovat, že za funkční rodinu můžeme považovat každou rodinu, ve které se nevyskytují sociálně patologické jevy, jako je například vandalismus, alkoholismus, užívání drog, násilí, kriminalita apod., tudíž nejsou zde porušovány sociální, morální či právní normy společnosti, ve které rodina žije.

„Rodina je oporou pro naše fungování. Od dětství víceméně kopírujeme návyky existující v naší rodině. Každá rodina má svůj řád a každý jedinec se snaží zároveň fungovat ve společnosti. V současné době existují výzkumy, které nastiňují profil optimálně fungující a odolné rodiny. Důležité body takového fungování byly popsány takto:

- Vyjadřování pocitů v rodině – dobré je otevřeně vyjadřovat své pocity, a to jak kladné, tak záporné. Potlačování pocitů a existence komunikačních tabu jsou rizikové.
- Míra nezávislosti, kterou rodina u svých členů podporuje – v dobře fungujících rodinách mají všichni členové svou autonomii, určitou míru nezávislosti a samostatnosti. Liší se ovšem podle věku dětí i podle případného postižení či jiného zdravotního omezení. Je zjištěno, že výchovně nejistí rodiče často nedovolují svým dětem přiměřenou míru samostatnosti.
- Organizace – v rodině by měla být jasně formulovaná a všemi členy přijímaná pravidla. Doporučuje se o rodinných pravidlech diskutovat i s dětmi, případně je vyvěsit na viditelné místo. Pravidla se proměňují s vývojovými fázemi rodinného životního cyklu – jiná pravidla jsou v rodině, kde je batole, jiná v rodině se dvěma dospívajícími dětmi.
- Soudržnost neboli citová blízkost členů rodiny je jedním ze základních kamenů rodinného fungování. Čím vyšší je soudržnost, tím je rodinné fungování odolnější vůči zátěži, avšak za předpokladu, že i protipól, tedy míra autonomie dovolená v rodině je dostatečně vysoká.
- Orientace rodiny na morální a sociální otázky a také duchovní zázemí rodiny jsou zdroje odolnosti rodiny.

- Funkční rodiny jsou v přístupu k životním obtížím aktivnější, považují je za výzvy, jsou schopné se zmobilizovat a hledat zdroje řešení či pomoci nejen v rámci rodiny a přátel, ale i v rámci odborných služeb.
- Optimálně fungující a odolné rodiny nejsou orientované na úspěch v konvenčním slova smyslu, v popředí jsou hodnoty, zejména vztahové.⁵

Mezi funkční rodiny samozřejmě patří různé typy rodin, dle skladby jejich členů, a to jak **vlastní formálně úplná rodina**, ve které žijí oba vlastní rodiče s dětmi, tak i **formálně úplná rodina**, kde je jeden rodič vůči dítěti nevlastní, dále pak **neformálně úplná rodina**, kde rodiče nejsou oddáni, ale žijí spolu a společně pečují o dítě, a v neposlední řadě také **náhradní rodina**, ve které dítě vychovávají prarodiče, adoptivní rodiče či pěstouni.

Funkční rodina je pro jedince a jeho zdravý vývoj, vytvoření hodnotového žebříčku a úspěšné socializace velice důležitá. V rodině se jedinec naučí vzorcům chování, které mu poté umožňují fungování ve společnosti a které následně aplikuje ve své prokreační rodině.

2.3 Dysfunkční rodina

Opakem funkční rodiny je rodina dysfunkční. V takovéto rodině se již objevují sociálně patologické jevy, a to jak u dospělých, tak i u dětí již v předškolním či ranném školním věku. Včasný zásah a pomoc takovéto rodině je velmi důležitý.

„Dysfunkční rodiny si můžeme velmi obecně definovat jako rodiny, kde není plněna nebo je nedostatečně, případně nežádoucím způsobem plněna, některá (některé) z jejích základních funkcí, a to v míře vážně ohrožující rodinu jako celek a především vývoj dětí. Většinou přitom máme na mysli funkci socializačně výchovnou a funkci citového a sociálního zázemí jednotlivce. Sociální a psychické dopady má ovšem i narušení funkce ekonomicko-zabezpečovací. Ačkoliv k poruchám dochází v rodinách jakéhokoliv typu, je při hodnocení rodin z hlediska jejich funkčnosti žádoucí věnovat pozornost rodinám neúplným a za určitých okolností i doplněným-rekonstituovaným (s jedním nevlastním rodičem). Samy o sobě nemusí být dysfunkční, ale podmínky pro plnění rodinných funkcí jsou u nich narušeny a z velké části jsou důsledkem

---

⁵ <http://www.bazilika.cz/projekty/>

dysfunkčnosti té rodiny, která vzniku některého tohoto rodinného typu předcházela (je-li rodičem v neúplné rodině osoba rozvedená, což je nejčastější případ).“⁶

K faktorům ohrožujícím fungování rodiny jistě také patří nezáměr o dítě, nezaměstnanost jednoho z partnerů, nízké vzdělání, fakt, že sami pocházejí z dysfunkční rodiny, tudíž mají zažitý vzorec chování, které považují za správné, a nemají potřebu cokoliv měnit. Dále to mohou být přílišné požadavky kladené na dítě, projekce vlastních přání bez ohledu na přání dítěte.

„V současné době se na dysfunkční rodinu pohlíží obecněji – jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence. Dysfunkční rodinný systém může (ale nemusí) produkovat individuální psychopatologii, např. užívání návykových látek, asociální chování či neurotické obsese. Psychopatologie jednotlivých členů rodiny zpětně složitým způsobem působí na fungování rodiny jako celku.“⁷

Výskyt některého z výše uvedených sociálně patologických jevů v rodině je jistě tím nejzávažnějším důvodem, proč rodinu považovat za dysfunkční.

„Pokud rodina neplní některé z výše uvedených funkcí (funkční rodiny), pak zůstává rodinou pouze v právním či administrativním smyslu, nikoliv však v dimenzi psychologické. Mluvíme pak o rodině deprivující, o rodině s nedostatečnou péčí, či prostě o rodině nedostatečně fungující.“⁸

Jak uvádí Sochůrek (2001, s.36): Proces, který je pro zdravý rozvoj jedince velmi důležitý a v němž si jedinec osvojuje typické lidské vlastnosti (charakter, zájmy, vůli, potřeby) a formy lidského prožívání a chování se nazývá **sociální učení**. Sociální učení je považováno za psychologický mechanismus socializace. Lze jej definovat jako osvojování si komplexních způsobů chování a jednání přiměřených určité sociální situaci. Produktem sociálního učení jsou tedy sociální role, postoje, hodnoty, ideály apod. Jestliže je tento proces negativně narušen nevhodným rodinným prostředím,

---

⁶ Národní zpráva o rodině, 2004, s.61

⁷ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, s.35

⁸ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. 65.publikace. Brno: PAIDO, 1998 s. 203

projevuje se především poruchami chování vůči majoritní společnosti, která se takovému chování brání.

„Dítě vnímá rodinnou atmosféru přes chování matky. K tomu je potřeba dodat něco velmi důležitého. V teorii agresivního chování se znovu upozorňuje na to, že jedním z nejagresivnějších typů chování není křik, vyhrožování nebo výhrušná gesta, ale že je to *mlčení*. Je-li mezi partnery období, kdy jeden na druhého nemluví, kdy prostě mlčí, je rodinná atmosféra naplněna silnou agresivitou, kterou dítě velmi intenzivně vnímá, bez ohledu na to, že nemusí chápat její původ. Prostě je to tak. A je to také tak, že jsou napadeny nejzákladnější potřeby dítěte, pocit jistoty a bezpečí.“⁹

Jedinec vyrůstající v takovémto negativním prostředí, jej sice nepovažuje za špatné, následky si však s sebou odnáší do dalšího života, jeho socializace se stává neuskutečnitelnou, většinová společnost jej nepřijme, těžce nachází své postavení ve společnosti, dochází k desocializaci jedince, tedy k nezařazení nebo negativnímu zařazení do společnosti.

„Selhávání rodiny v jejích základních funkcích vystavuje děti situacím, které mohou být nad jejich adaptační možnosti. Toto selhávání je pravděpodobnější v rodinách, kde jeden nebo oba rodiče jsou nezletilí, tam, kde dítě vychovává rodič samotný, v situaci rozvodu, tam, kde je rodič nemocný (zejména duševní nemocí) či závislý na návykových látkách, případně na hracích automatech. Osobnostní anomálie rodiče je často spojena se sociálním selháváním dítěte – rodič např. nezvládá svou zlost, čímž jednak dítě přímo deptá, jednak mu poskytuje nevhodný příklad řešení konfliktu. Rodič se může chovat protispoločensky a také v tomto ohledu může představovat pro dítě vzor. I ekonomické selhávání rodiny, pojící se s nízkou kvalitou bydlení, s nedostatečnou výživou a se špatnou hygienou děti ohrožuje.“¹⁰

Chování rodiče je předurčením chování dítěte. Jestliže rodič vykazuje patologické chování, vytváří dítěti normu, kterou dítě pojme za vlastní, popř. vyhledává náhradu citové deprivace z rodiny v partě. V praxi je běžné, že např. týrané dítě šikanuje, vybíjí si vztek na okolí (vandalství, nezvladatelné chování, atd.), vyhledává pozornost i za cenu nevhodného, asociálního chování.

„Nedostatečná péče o vývoj dětí s důsledky v asociálním i kriminálním chování dětí bývá důsledkem nedbalosti (málo času na děti), konfliktu (nejednotnost výchovy),

---

⁹ MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizová situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002 s.15

¹⁰ MATOUŠEK, O. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005 s.269

deviace (trestná apod. činnost rodičů) nebo rozvratu rodiny. Příčiny poruch rodiny mohou být objektivní a subjektivní, častá je kombinace obou. Zvládnutí poruch závisí na tom, zda rodiče nemají schopnosti pro plnění výchovných funkcí (pro nezralost, rozpad manželství aj. důvody) nebo nemají vůbec zájem o výchovu (hlavně jako projev poruch osobnosti). V prvním případě lze v zásadě intervenovat zejména ve směru nápravy rodinných vztah, v případě druhém je zvažováno i odebrání dítěte z rodiny, která jej ohrožuje výchovně i fyzicky i jinak. Škála působení na rodinu a zásah do rodiny se rozšiřuje jak v rámci činnosti institucí státní správy, tak díky zapojování nestátních organizací.“¹¹

Jak již bylo uvedeno, v rodině jedinec získává vzorce chování, které poté považuje za normu danou majoritní společností a velmi těžce se této hodnoty vzdává, neboť mu přijde přirozená, správná a jinou nezná. Dostává se tak často do střetu s okolním světem, který jej odsoudí a mnohdy automaticky zařadí do skupiny tzv. nepřizpůsobivých obyvatel. Takováto etiketizace (labeling – negativní zařazování, nálepkování dle předpokladů dospělých i dětí) může dítěti velmi ublížit a usvědčit ho, že v podstatě nemá smysl cokoli změnit, neboť již bylo zařazeno, odepsáno.

2.4 Konsekvence dysfunkční rodiny

Konsekvence znamená: následek, důsledek, vliv, důslednost. Původ těchto termínů se odvozuje od latinského slovesa consequi = „následovat“, „provázet“. Pro výchovu mají tyto slova obzvláště důležitý a zásadní význam, stejně tak, jako vytrvalost, zásadovost, empatie. Důsledek vlivu dysfunkční rodiny na rozvoj jedince je jednoznačně negativní, ne však nezvratitelný.

„Od počátku nám musí být jasné, že rozvoj neprobíhá jednoduše sám od sebe, ale vyžaduje předpoklady a podmínky, v rámci kterých je vůbec možný. To platí přednostně pro rozvoj člověka a jeho duševních schopností („psyché“). Aby se člověk mohl zdravě rozvíjet, musí být nejdříve vytvořen jasně ohraničený prostor, v jehož mezích se rozvoj může odehrávat. Konsekventnost souvisí se smysluplným užíváním pravidel a hranic: „potud, ale ne dál!“. Je mnohem jednodušší důsledně vyžadovat dodržování několika málo pravidel než se ztratit v nepřehledné zvěti předpisů, které vedou k přetěžování jak u dětí, tak u zodpovědných osob. Méně zde znamená více.“¹²

---

¹¹ Národní zpráva o rodině, 2004, s.62

¹² http://www.tedeum.cz/2_2009/konsekvence_vychova_022009.htm

Mezi viditelné projevy negativních důsledků dysfunkční rodiny u jedince, patří poruchy chování provázené sociálně patologickými jevy, které budou jednotlivě popsány v následujících podkapitolách.

2.4.1 Poruchy chování

V dysfunkčních rodinách dochází k sociálnímu narušení jedinců. Takoví jedinci se často dostanou do koloběhu páčání trestné činnosti, sféry školských zařízení, soudních opatření. Dochází u nich vlivem sociálního prostředí k projevům poruch chování. „Podle stupně závažnosti chování a porušení společenských pravidel lze rozlišit tyto typy chování: disociální, asociální, antisociální a chování podmíněné psychopatologicky.

- Disociální chování - např. dětský vzdor, neposlušnost, nekázeň ve škole, lhavost, poruchy afektu, špatné návyky, drobné přestupky proti normám, aj.
- Asociální chování – je chování nespolečenské, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot jako u chování antisociálního, vandalismu aj., např. výtržnictví, úteky, toulky, záškoláctví, alkoholismus, toxikomanii, tabakismus, demonstrativní sebepoškozování, gamblerství, popř. prostituci, kdy jedinec poškozuje spíše sebe než okolí
- Antisociální chování – je uvědomované protispolečenské chování kriminálního charakteru, které zahrnuje veškeré protispolečenské jednání dané trestním řádem společnosti. Je to chování, které se ostře vymyká běžným sociálním normám, a které směřuje k úmyslnému poškození společnosti, např. jde o páčání majetkové trestné činnosti nebo násilné trestné činnosti, patří sem např. krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy, rasismus, distribuce drog a další, vyznačuje se agresivitou, destruktivní činností.
- Chování podmíněné psychopatologicky – k tomuto typu chování patří např. sexuální aberace, dromománie (chorobná útekost).“¹³

Výše specifikované typy chování jsou nejčastěji počátečním faktorem stupňujícího se závadového chování, které vyústuje k opakovanému porušování

---

¹³ PEŠATOVÁ, I., *Vybrané kapitoly z etopedie*. 1. díl, Liberec: TUL, 2006, s. 142

obecných i zákonných norem. Zároveň se může jednat o varovné signály, upozornění pro okolí na rodinné problémy, tlak ve škole, užívání drog nebo páchání trestné činnosti aj.

„Závažnost chování obvykle stoupá s věkem a má také tendenci se prohlubovat, takže mírnější porušení norem, které je sice nepřiměřeným chováním, ale nenabývá sociální dimenze (tedy disociální chování), anebo je v rozporu se společenskou morálkou (asociální chování), se vyskytuje zpravidla u dětí mladších.

V případě antisociálního chování, které navazuje na asociální formu chování, je obtížná nápravná péče v důsledku fixace poruch a velká pravděpodobnost recidiv (opakování trestné činnosti), ačkoli se v rámci terciální prevence je snaha těmito recidivám předejít a pomoci těmto jedincům v resocializaci (znovuzačlenění jedince do běžné společnosti).“¹⁴

2.4.2 Sociálně patologické jevy

Jako další konsekvence dysfunkční rodiny lze definovat výskyt sociálně patologických jevů buď u jedince nebo v rodině jedince. Můžeme je rozdělit na *společensky nežádoucí jevy* a *společensky nebezpečné jevy*.

➤ *společensky nežádoucí jevy*

mezi společensky nežádoucí jevy, se dá zařadit např. vysoká rozvodovost, dlouhodobá nezaměstnanost, zneužívání sociálních dávek, chudoba, zkrátka jevy, které majoritní společnost odsuzuje, nicméně není porušován zákon.

➤ *společensky nebezpečné jevy*

oproti společensky nežádoucím jevům jsou společensky nebezpečné jevy již zákonem postižitelné, popř. na životě ohrožující, patří sem záškoláctví, šikana, vandalismus, užívání návykových látek, alkoholismus, gamblerství, prostituce, rasismus a především násilí a kriminalita.

Výskytu sociálně patologických jevů, a to jak v rodině či jen u jedince, lze předcházet preventivními opatřeními.

---

¹⁴ <http://www.ostrovzl.cz/prevence/kriminalita-delikvence-vandalismus/>

2.4.3 Prevence sociálně patologických jevů

V prevenci sociálně patologických jevů má významný post systém speciálního a pedagogického psychologického poradenství. Systém školských poradenských zařízení tvoří pedagogicko psychologické poradny (vyhláška MŠMT č. 62/2007 Sb., poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, § 5) a speciálně pedagogická centra (vyhláška MŠMT č. 62/2007 Sb., § 6)

Současný poradenský systém ve školství:

- hlavním úkolem je přispívat k optimalizaci procesu výchovy a vzdělávání ve škole a v rodině
- služby poskytuje – dětem a mládeži zpravidla ve věku od 3 do 19 let, jejich rodičům, učitelům
- skládá se z pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center, výchovných poradců, metodiků prevence, střediska výchovné péče.

Jednotlivé instituce lze stručně takto charakterizovat:

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP) :

- jsou zřizovány jako samostatné subjekty
- jsou určeny pro děti, mládež, rodiče a pedagogické pracovníky
- je zde poskytována psychologická péče, poradenství a odborné konzultace v otázkách osobnostního a vzdělávacího rozvoje dětí a mládeže, zaměřují se převážně diagnosticky a poradensky na poruchy učení a chování
- je nutný souhlas rodičů s vyšetřením
- legislativu upravuje nový školský zákon

Speciálně pedagogická centra (SPC) :

- jsou zřizovány při speciálních školách pro smyslově, tělesně a mentálně postižené děti a pro děti s vadami řeči (kromě poruch učení a chování všechny poruchy)
- určeny pro děti ve věku od 3 do 19 let
- personál – psycholog, speciální pedagog a sociální pracovníce
- úzce spolupracují se školami, kde jsou integrováni žáci se zdravotním postižením
- zajišťují kontakt mezi školou, rodinou a SPC

Pedagogičtí pracovníci nejbližší škole jsou výchovní poradci a metodici prevence:

1) **Výchovný poradce** - jeho pracovní náplň:

- působí přímo na škole, náplní jeho práce je i rozbor psychologických aspektů nejčastějších výukových problémů a poruch učení a jejich diagnostikování
- funkce výchovného poradce nabízí všem rodičům a učitelům profesní řešení a poradenství v oblasti výukových a výchovných problémů u žáků, poradenství v oblasti základů pedagogické a psychologické diagnostiky, poradenství v péči o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, poradenství pro žáky zdravotně handicapované ale i péče o žáky talentované či mimořádně nadané
- současně další důležitou náplní práce je péče o žáky vycházející 9. ročník, poradenství při profesní orientaci, volbě povolání a další formy studia a vzdělávání žáků
- výchovný poradce úzce spolupracuje s PPP pedagogicko-psychologickou poradnou, se SPC. Nabízí spolupráci a prezentaci středních škol a učilišť v regionu
- výchovný poradce úzce spolupracuje s metodikem prevence sociálně-patologických jevů.

2) **Metodik prevence** - jeho pracovní náplň:

- řeší – drogy, alkohol, šikanu, gamblerství - preventivní programy pro žáky
- interní pracovník
- koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy
- koordinace a účast na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů, metodické vedení učitelů v této oblasti
- koordinace vzdělávání pedagogů v oblasti sociálně-patologických jevů
- kontaktování odborného pracoviště a účast na následné péči v případě akutního výskytu soc.-pat. jevů
- vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně nežádoucího chování, poskytování poradenství těmto žákům a jejich zákonným zástupcům
- spolupráce s třídními učiteli při zachycení varovných signálů a rizikových faktorů
- příprava podmínek pro integraci žáků s poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a poradenskými zařízeními

Ve škole také může působit školní psycholog a školní speciální pedagog

Další institucí, která se zabývá prevencí a terapií sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, řeší poruchy učení a chování a jejím těžištěm je psychoterapie a depistáž (vyhledávání) problémových jedinců a skupin je:

Středisko výchovné péče (SVP) :

- Vychází přitom ze zákona č.109/2009 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ze zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, z vyhlášky č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče a z Příkazu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 21/2007, k činnosti středisek výchovné péče.

Ze Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR na období 2005 – 2008 vyplývají následující závěry:

„**Primární prevencí**“ rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy (dále SPJ), případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.

Důraz je kladen zejména na **specifickou primární prevenci** tj. systém aktivit a služeb, které se zaměřují na práci s populací, u níž lze v případě jejich absence předpokládat další negativní vývoj a který se snaží předcházet nebo omezovat nárůst jeho výskytu.

A dále na **nespecifickou primární prevencí**, kterou se rozumí aktivity, které tvoří nedílnou součást **primární prevence** a jejímž obsahem jsou všechny metody a přístupy umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. Programy nespecifické prevence (např. různé volnočasové aktivity) by existovaly a byly žádoucí i v případě, že by neexistovaly sociálně patologické jevy, tj. bylo by i v takovém případě smysluplné tyto programy rozvíjet a podporovat.

Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže (dále jen "prevence") v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy zahrnuje především aktivity v oblastech prevence:

- a) násilí a šikanování,
- b) záškoláctví,
- c) kriminality, delikvence, vandalismu aj. forem násilného chování,
- d) ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže,
- e) xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu,
- f) užívání návykových látek (vč. opomíjeného alkoholu a kouření), anabolik, medikamentů a dalších látek,
- g) netolismu (virtuálních drog) a patologického hráčství (gambling),
- h) diváckého násilí.
- i) komerčního sexuálního zneužívání dětí,
- j) syndromu týraných a zneužívaných dětí
- k) sekt a sociálně patologických náboženských hnutí.

2.5 Orgán sociálně právní ochrany

V situaci, kdy chování jedince narušuje dobré mravy či překračuje normy dané společností, zasahují státní instituce do rodinného prostředí, dohlíží na chod domácnosti, pomáhají napravit nežádoucí podmínky v rodině, popř. rozhodují o zavedení opatření v rodině, a to např. na podnět školy, soudu, zdravotnického zařízení, rodičů samotných nebo orgánů činných v trestním řízení (OČTŘ). Tyto orgány mají za úkol chránit zájmy a práva dítěte a zároveň být nápomocni, poskytovat pomoc např. v podobě poradenství.

U příslušného městského úřadu je zřízen orgán sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD). Jeho pracovní náplní je mimo jiné zastupovat zájmy dítěte v řízeních, v nichž se rozhoduje o nezletilých dětech (např. komu bude dítě svěřeno do výchovy, jaké bude výživné, jak bude upraven styk rodičů s dětmi).

2.5.1 Sociálně právní ochrana dětí

Nezletilý jedinec má svá práva, ale dle platných právních norem se jich do své zletilosti nemůže dožadovat. Proto je zřízen institut sociálně právní ochrany dětí, který

zastupuje nezletilého v jeho zájmu, právu a s cílem ochránit jej v právním systému státu.

„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.

Zákony respektují jeden ze základních principů fungování rodiny, a to právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti, a pokud je toho třeba, požadovat pomoc. Jakékoliv zasahování do soukromí a rodinného života je možné teprve tehdy, jestliže rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí o to požádají a nebo se o děti nemohou nebo nechtějí starat.“¹⁵

Sociálně-právní ochranu dětí definuje konkrétně zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o SPO“), který vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*

Tato definice, v sobě zahrnuje sociálně právní ochranu v širokém slova smyslu, což je vyjádřeno slovy, že nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které též upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. V zákoně o sociálně právní ochraně jsou upravena jen některá opatření směřující k ochraně dětí, další jsou obsažena v řadě právních předpisů, které se vždy věnují specifické oblasti. Těmi předpisy jsou např. zákon o rodině, občanský soudní řád, trestní zákon, trestní řád, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, právní předpisy o sociálním zabezpečení, zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů, a další.

„Z výše popsaných základních právních dokumentů lze odvodit hlavní principy právní úpravy sociálně právní ochrany dětí, jsou to např.:

---

¹⁵ <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

- Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje bezplatně.
- Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem nezletilým dětem mladším 18 let, pokud zletilosti nenabyly dříve.
- Vůdčím pravidlem pro činnost orgánů sociálně právní ochrany je princip preventivního působení na rodinné vztahy, jsou-li zasaženy tak, že přichází v úvahu působení veřejné moci.
- Děti dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo děti, které nemohou být ponechány v tomto prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v podobě některé z forem náhradní výchovy.
- Orgánům sociálně-právní ochrany dětí se ukládá povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy, aniž by zasahovaly do řízení a provozu zařízení, kde se vykonává ústavní nebo ochranná výchova; cílem sledování je dodržování práv dětí, rozvoj duševních a fyzických schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v zařízení a jak se vyvíjejí vztahy mezi rodiči a dětmi.
- Cílem sociálně-právní ochrany dětí je též sanace rodin.“¹⁶

Rodině také může být doporučena pomoc sociálního pracovníka, sociálního kurátora pro mládež a sociálního odboru péče o dítě nebo využití sociální služby. Může být poskytnuto poradenství, krizová pomoc, seznam center, které lze navštívit, terapeutické programy.

2.5.2 Sociální pracovníci a sociální kurátoři pro děti a mládež

V této kapitole se zaměříme na činnost sociálních pracovníků a sociálních kurátorů pro mládež. Popíšeme všeobecně jejich náplň práce a „užitečnost“. Obě tato povolání vyžadují empatii, vzdělanost, ochotu pomáhat druhým.

---

¹⁶ <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

➤ **Sociální pracovník**

Úkolem sociálního pracovníka je především podpora a pomoc rodinám, lidem v jejich tíživé sociální situaci. Poskytuje sociální poradenství, krizovou intervenci. Dle Etického kodexu sociálních pracovníků ČR sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu, či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v míře, aby současně nedocházelo k omezení takového práva druhých osob. Také pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a dobrovolným společenským organizacím svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společnostmi a jejich následků.

Sociální pracovník musí dávat přednost své profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby, které poskytuje, musí být na nejvyšší odborné úrovni.

➤ **Sociální kurátor pro děti a mládež**

„Kurátoři provádějí komplexní sociálně-právní poradenství a sociální terapii v problémových rodinách a s problémovými skupinami nebo jedinci. Vyhledávají děti, jejichž rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za jejich výchovu, neplní své povinnosti, nezabezpečují dostatečně péči o ně nebo jejich výchovu či zdárný vývoj ohrožují, případně narušují. Působí tak, aby došlo k odstranění příčin i důsledku takového chování dospělých osob.

Ve své činnosti se kurátoři zaměřují na sledování vývoje dětí a mladistvých s poruchami chování, nad kterými byl stanoven dohled. V uvedených rodinách se provádí pravidelné návštěvy. U problémových a nezvladatelných dětí podávají kurátoři soudu podnět k nařízení ústavní výchovy a zprostředkovávají jejich umístění do diagnostických ústavů. Jsou povinni pravidelně navštěvovat děti a rodiče dětí, u kterých byla nařízena ústavní výchova v zařízení a jsou v kontaktu s rodiči nebo osobami odpovědnými za jejich výchovu za účelem odstranění důvodů, pro které bylo dítě umístěno do ústavního zařízení. V případě, že pominuly důvody pro nařízení ústavní výchovy, dávají soudu podněty na její zrušení. Po propuštění dětí nebo mladistvých z ústavní či ochranné výchovy pečují o to,

aby tyto osoby byly přijaty do škol, vhodných učebních oborů a zaměstnání. V rámci této činnosti spolupracují se školami, úřady práce, zaměstnavateli apod.

Kurátoři pro děti a mládež pracují s rodinami, ve kterých žijí děti s poruchami chování a které se dopustily trestného činu, rodičům poskytují pomoc. V rámci přípravného řízení spolupracují s orgány Policie ČR. Následně se osobně zúčastňují řízení u soudu v trestních věcech mladistvých. Kurátoři vypracovávají na žádost policie, soudů a státního zastupitelství zprávy o výchovném prostředí nezletilých, jejich chování a stupni mravního narušení. V souladu se zněním zákona o přestupcích se zúčastňují přestupkového řízení, které je vedeno proti mladistvým. V rámci činnosti komise pro sociálně-právní ochranu dětí připravují podklady pro její jednání — vedení pohovoru s nezletilými nebo řízení o výchovných opatřeních komise. Jednání komise se podle potřeby zúčastňují osobně.¹⁷

Práce sociálních kurátorů je nedílnou součástí sociální prevence a sociálně právní ochrany dětí. Jejich práce stejně tak jako práce sociálních pracovníků je nezastupitelná.

2.6 Náhradní výchova

Jestliže dojde ke změně rodinných poměrů, kdy se rodiče nemohou starat o své dítě nebo se nestarají řádně či začne dítě páchat trestnou činnost, může být z rodiny odebráno a umístěno do náhradní výchovy. Je to jedna z možností, jak dítě ochránit, pomoci mu.

„Náhradní rodinnou péčí je možné definovat jako sociální opatření ve prospěch dítěte, o něž se jeho vlastní rodiče nemohou nebo nechtějí starat, anebo z vážných důvodů není žádoucí, aby se starali. Má dítěti úplně nebo částečně opuštěnému umožnit, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, které by uspokojovalo jeho základní psychické potřeby, harmonicky rozvíjelo jeho osobnost a připravovalo je pro uspokojivé společenské zařazení.“¹⁸

Jak již bylo zmíněno, odebrání dítěte z rodiny je krajní možností pomoci. Nejprve se vyvíjí snaha stabilizovat rodinné prostředí nebo chování dítěte tak, aby stav odpovídal uspokojivému stavu a neohrožoval přirozený a zdravý vývoj dítěte.

---

¹⁷ <http://www.blansko.cz/urad/odbory/socialni/ospo-kurator-pro-mladez.php>

¹⁸ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *.Děti rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994, s.166

„Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy, která je také obsahem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí.“¹⁹

Ne vždy rodiče svou roli zvládají a i přes veškeré své snahy v péči o své děti selhávají. Každý vnáší do výchovy vzorce chování z vlastní orientační rodiny, bohužel i ty negativní, proto je důležité, aby existovala možnost pomoci, nápravy.

„Každý máme nějaký původní domov, rodný kraj, někteří lidé se k němu v průběhu života přidávají jiná místa, jiné kraje, na něž se cítí být vázáni. Být někde doma znamená být v prostředí, které cítíme jako svoje, jako to pravé, to normální, i když jiným lidem se totéž prostředí jeví jako cizí, zvláštní. Ústav je vždycky pokusem o umělý domov, asyl, má být sférou jistoty, a to i v těch případech, kdy byl vybudován proto, aby chránil společnost, nikoli lidi, kteří v něm přebývají.“²⁰

Náhradní výchova může být dočasným nebo trvalým řešením dané situace. Vždy se hledí především na zájem a prospěch dítěte.

2.6.1 Formy náhradní výchovy

Formy náhradní výchovy upravuje zákon o rodině č. 94/1963 Sb., jedná se o:

- svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče
- pěstounskou péči
- poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje
- osvojení
- ústavní výchovu a ochrannou výchovu
- umístění a pobyt dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Vzhledem k tématu bakalářské práce budou podrobně vysvětleny jen některé formy náhradní výchovy, které jsou pro tuto práci stěžejní, jedná se o:

„Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Jednou z možností, které zákon o rodině upravuje v § 45, je svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, o kterém může soud rozhodnout, vyžaduje-li to

---

¹⁹ <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

²⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ. *Ústavní péče*. Praha: Portál, 1995, s.20

zájem dítěte a fyzická osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému.

Zejména se jedná o právo a povinnost zajistit péči o osobu dítěte a zastupovat dítě v běžných záležitostech. Žádoucí je rovněž vymezit právo osoby, do jejíž výchovy je dítě svěřováno, přijímat pro dítě výživné od rodičů, hospodařit s výživným a v případě neplacení výživného právo vymáhat výživné po rodičích. V případě svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče trvá i nadále vyživovací povinnost rodičů k dítěti, přičemž rodiče by měli platit výživné právě k rukám fyzické osoby, které soud svěřil dítě do výchovy. Není-li soudem rozhodnuto jinak, zůstává rodičům zachována také rodičovská zodpovědnost k dítěti a rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte.

Pěstounská péče

Druhou formou náhradní rodinné péče je svěřením dítěte do pěstounské péče (§ 45a - 45d zákona o rodině), do které se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěřením vyžaduje.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí zletilostí dítěte. Může být také zrušena, a to jen rozhodnutím soudu, který jí může zrušit jen z důležitých důvodů. Učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun. Soud může také na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu (zákona o SPO) zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu, a to na:

- a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a zákona o rodině dát souhlas rodiče s osvojením, nebo
- c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení § 68 zákona o rodině).

V těchto případech je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřením dítěte do pěstounské péče a za tím účelem si vyžaduje také zprávy od příslušného orgánu sociálně-právní ochrany.

Poručenství

Situace, kdy:

- oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu,

řeší zákon o rodině ustanovením poručníka, který bude nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů (§ 78).

Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí. Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 79 odst. 2 zákona o rodině a § 17 písm. b) zákona o SPO).

Osvojení

Optimální formou náhradní výchovy a náhradní rodinné péče je osvojení (§ 63 - § 77 zákona o rodině), kterým vznikají mezi osvojitelem a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy příbuzenské. Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou zodpovědnost (§ 63 odst. 1). Do knihy narození matriky se namísto rodiče na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé.

Předadopční péče

Pokud se dítě nachází v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, rozhodne o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů orgán sociálně-právní ochrany (§ 69 odst. 2 zákona o rodině a § 19 odst. 1, písm. a) zákona o SPO). V ostatních případech rozhoduje o svěření dítěte vhodného do péče budoucích osvojitelů soud. Pokud se pěstoun rozhodne osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče, nevyžaduje zákon o rodině, aby dítě pobývalo v předadopční péči pěstouna na jeho náklady. To platí i v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě svěřené mu do výchovy jiná fyzická osoba než rodič podle § 45 zákona

o rodině, a v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě poručník, který o dítě osobně pečuje (§ 69 odst. 3 a 4 zákona o rodině).

Mezinárodní osvojení

Úmluva o právech dítěte zaručuje dítěti dočasně nebo trvale zbaveného svého rodinného prostředí nebo dítěti, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Stát je povinen takovému dítěti zabezpečit náhradní péči v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím (čl. 20).

Ústavní výchova

Formou náhradní výchovy je také ústavní výchova (§ 46 zákona o rodině). K nařízení ústavní výchovy soudem a k podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany se přistupuje tehdy, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže ze závažných důvodů rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ji nemohou nebo nechtějí zabezpečit.

Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen vždy zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, tj. svěřením do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, do pěstounské péče nebo osvojením, neboť náhradní rodinná péče má pochopitelně přednost před péčí ústavní. Pokud dítě nemůže být umístěno do některé z výše uvedených forem náhradní rodinné péče, ukládá § 46 odst. 2 zákona o rodině soudu zkoumat, zda by nebylo vhodné dítě umístit do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona o SPO).

V případě nařízení ústavní výchovy nebo umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má soud povinnost nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. V rámci přezkoumávání si soud zejména vyžádá zprávy od příslušného orgánu sociálně-právní ochrany, opatří si vyjádření dítěte, je-li to možné s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte, a vyzve rovněž rodiče k vyjádření jejich stanoviska.

Ústavní výchova může být nařízena jen u nezletilého dítěte a z důležitých důvodů ji může soud prodloužit až o 1 rok po dosažení jeho zletilosti.²¹

Ústavní výchova je také jednou z forem náhradní výchovy, její velikou nevýhodou je citová deprivace dítěte, které si nevytváří přirozené sociální vazby.

„Kritéria, jež nejčastěji vedou k návrhu ústavní výchovy, lze seřadit dle váhy takto:

- ✓ protiprávní jednání (přestupky a trestná činnost)
- ✓ začínající závislost na drogách, alkoholu, automatech
- ✓ útěky z domova
- ✓ množství výchovných opatření uplatněných před návrhem ústavní výchovy
- ✓ zahálčivý způsob života
- ✓ nerespektování rodičů
- ✓ sexuální promiskuita
- ✓ členství v závadové partě.²²

Ochranná výchova

Ochrannou výchovu upravuje zákon č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto zákona je účelem zařízení zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen "dítě"), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Ochranná výchova je vykonávána ve specializovaných školských zařízeních, kterými jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav.

„Ochranná výchova je druhem ochranného opatření, která jsou definována trestním zákonem, mají účel preventivní, mají též izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil. Ukládá se v občansko právním řízení všem

---

²¹ Zákon o rodině č.94/1963 Sb.

²² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál 2003. s.157

osobám, jež spáchaly čin, jenž trestní zákon u právně odpovědných osob umožňuje stíhat výjimečným trestem.“²³

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

„Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona o SPO) poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku (§ 15 zákona o SPO), dále dítěti tělesně nebo duševně týranému nebo zneužívanému nebo dítěti, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, a v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné péče. V zařízení se poskytuje pomoc a ochrana také dětem, které nesplňují podmínky § 2 odst. 2 zákona o SPO, tj. dětem, které se na území České republiky zdržují pouze krátkodobě nebo přechodně, pokud se tyto děti ocitnou bez jakékoli péče nebo pokud jsou jejich životy nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, a to po dobu, než rozhodne soud o návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností na nařízení předběžného opatření.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je povinno poskytovat služby a zajistit jeho provoz nepřetržitě.“²⁴

Náhradní výchova je tedy řešením nejen v případě dysfunkce rodiny, ale také jako forma ochrany společnosti před „Problémovým dítětem“ („termín problémové dítě je pracovním označením, vyjadřujícím z pedagogického hlediska nežádoucí odchylku ve vývoji a projevech jeho osobnosti. Charakteristika a kritéria vyjadřující označení problémové dítě mají blízký vztah k abnormálnímu chování dítěte, tedy k chování, které je založeno na odchylce od statistické, sociální a funkční normy, která je projevem míry přizpůsobenosti prostředí a její porušení se projevuje výskytem subjektivních obtíží.“²⁵), které již svým jednáním a chováním nezvladatelně překročilo hranici norem dané společností, stává se nezvladatelným, páchá trestnou činnost.

---

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál 2003. s.156

²⁴ <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

²⁵ JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. Vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004 s.18

2.7 Trestná činnosti

U mladistvých, kteří prošli některou z forem náhradní výchovy, či pocházejí s dysfunkční rodiny, často dochází k páchání trestné činnosti, a to především v partě, kam často unikají z rodin a hledají to, čeho se jim v rodině nedostává.

„Delikty spáchané v partě se vyznačují vysokou recidivou, která přerůstá do staršího i dospělého věku jedinců. Projevuje se rozpor mezi předčasnou tělesnou vyspělostí a mentální zralostí jedince (snížená volní složka osobnosti a současně zvýšená sugestibilita). K typickým kriminálním a negativním projevům delikventní party patří majetková trestná činnost, vandalismus, výtržnictví, násilí, terorizování, abúzus alkoholu, konzumace drog.“²⁶

Nechceme tvrdit, že k páchání trestné činnosti dochází jen vlivem party. Počátkem trestné činnosti může být asociální chování jedince jako je např. záškoláctví, lhaní, nezvladatelné chování spojené s agresí, aj. Není ojedinělé, že tito jedinci se nevyučí a často ani nedokončí základní školu. Již velmi brzy (nejpozději ve věku mladistvých) se dostávají do střetu se zákonem pro svou trestnou činnost, resp. činy jinak trestné. Počátky rozvoje „kriminální kariéry“ jsou spjaty se stykem s kriminální subkulturou. Kriminální subkultura umožňuje jedinci uznání pro jeho typické způsoby chování, které nekriminální populace odmítá.

„Trestnou činnost lze chápat jako projev poruchy sociálněadaptačních schopností a dovedností. Jde o poměrně jasně definovanou odchylku od společnosti stanovené sociální normy. Pachatelé trestných činů nejsou schopni nebo ochotni plnit základní požadavky a očekávání společnosti. Většině z nich chybí náhled nevhodnost vlastního chování, a nemají proto potřebu usilovat o nápravu nebo hledat terapeutickou pomoc. Kriminální chování je v současné společnosti ze sociálněadaptačního hlediska neúčinné, nevede k pozitivnímu efektu, leda snad krátkodobému, spíše se stává překážkou v dalším životním směřování. Asociálně jednajících lidí, kteří dosáhli nějakého úspěchu, je mnohem méně než těch, kteří skončili jako recidivisté vyloučení ze společnosti, i když nelze říci, že vůbec neexistují.“²⁷

---

²⁶ ČÍRTKOVÁ, L., *Policejní psychologie*, 2. vyd. Praha: Portál, 2004 s.152

²⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s.806

Co je trestným činem v ČR vymezuje trestní zákoník č.40/2009 Sb., a to takto:

„Trestný čin

(1) Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.

(2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

Přečiny a zločiny

(1) Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.

(2) Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

(3) Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.²⁸

Dle závažnosti a charakteru trestné činnosti, ji lze rozdělit na majetkovou a násilnou trestnou činnost. Opakované páčání je označováno jako recidiva a je i přísněji trestáno.

➤ Majetková trestná činnost

„Majetkové trestné činy zahrnují podvod, zpronevěra, neoprávněné užívání cizí věci, zatajení věci, poškozování cizí věci, ostatní majetkové trestné činy.“²⁹

➤ Násilná trestná činnost

„Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.“³⁰

Recidiva trestné činnosti

Nejvýznamnějším indikátorem typu kriminálního vývoje je v kriminologii obecně považován věk v době prvního kontaktu s policií. Je dokázáno, že čím dříve

---

²⁸ Zákon č.40/2009 Sb. V platném znění § 13

²⁹ http://www2.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/gender_kriminalita-metodika

³⁰ Zákon č.40/2009 Sb. V platném znění § 119

jedinec začíná s trestnou činností, tím nepříznivější bude mít průběh. Nejméně příznivou kriminální prognózu mají ti, kteří začali páchat trestnou činnost před dosažením patnáctého roku. Těchto pachatelů je vysoké procento v pokračování v trestné činnosti, tedy recidivy.

„Recidiva v obecném slova smyslu znamená opakování určitého jevu či určitého chování. V oblasti trestního práva se recidivou rozumí opakované páčání trestné činnosti přes předchozí odsouzení. Recidivistou je tedy pachatel, který se znovu dopustí trestného činu, ačkoliv již v minulosti byl pro trestný čin odsouzen. Recidivu pak dále dělíme na **recidivu speciální**, o níž hovoříme v situacích, kdy se pachatel opakovane dopouští trestné činnosti stejného charakteru (např. majetkové trestné činnosti) a **recidivu obecnou**, kdy pachatel páchá postupně trestné činy různého charakteru (např. násilný trestný čin a hospodářský trestný čin).

Recidiva je samozřejmě přitěžující okolností při ukládání trestu. Pokud se však pachatel dopustí opakovane zvláště závažného úmyslného trestného činu (tj. velmi zjednodušeně řečeno takového trestného činu, za nějž lze uložit trest odnětí svobody s horní hranicí nejméně 8 let), posuzuje se takový pachatel jako zvláště nebezpečný recidivista. V těchto případech se při ukládání trestu horní hranice trestu odnětí svobody zvyšuje o třetinu oproti v zákoně uvedené sazbě a trest se ukládá v horní polovině takto zvýšené trestní sazby.

Nový trestní zákoník účinný od 1.1. 2010 již termín zvláště nebezpečný recidivista nepoužívá, ale princip ukládání trestu osobám, které se opakovane dopouštějí zvláště závažného zločinu, zůstává stejný jako ve starém trestním zákoně, jak je to popsáno výše. Akorát, že pokud se posuzuje co je zvláště závažným zločinem podle trestní sazby, tak již jde nově o trestné činy, kde horní hranice trestu odnětí svobody je nejméně 10 let (podle starého zákona 8 let).“³¹

Je velmi těžké nasměrovat pachatele správnou cestou tak, aby se zařadil zpět do společnosti, naučit ho jak obstat v majoritní společnosti bez nutnosti páchat trestnou činnost, a to především proto, že se vrací do sobě známého prostředí, kde jej nic nenutí ani nemotivuje cokoli změnit.

„Každá společnost si stanoví pravidla, kterými reguluje chování všech svých členů, aby jejich soužití bylo alespoň přijatelné. Má vlastní právní normy a nepsaný morální řád, jejich dodržování je různým způsobem vymáháno, slouží k tomu pozitivní podněty i tresty. Do kategorie kriminálního chování lze zařadit aktivity, které porušují

---

³¹ <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/recidivista>

právní normy. V tomto případě už nejde jen o přestupky proti nepsaným pravidlům společenského soužití, ale o závažnější činy, které jsou přesně vymezeny trestním zákoníkem. Kriminální chování je hodnoceno jako nepřijatelné, protože vede k újmě nebo strádání lidí, kteří se stali jeho obětí, a je přesně stanoveným způsobem sankcionováno. Společnost tak brání svou stabilitu a trestá ty, kdo by ji mohli ohrozit. V každém společenství se najdou lidé, kteří porušují právní normy, a jen těžko lze předpokládat, že by nějaký systém mohl trestnou činnost zcela vymýtit.³²

Trestnou činnost se nám nepodaří zcela vymýtit, ale domníváme se, že v této oblasti zcela chybí návaznost na penitenciární a ústavní péči. Jedincům většinou nezbyvá nic jiného, než se vrátit se do sociálně popř. kriminálně narušeného prostředí, kde se cítí v normě. Práce odborných zaměstnanců a zainteresovaných pracovníků tak přichází nazmar.

2.8 Alternativní tresty

Alternativní tresty nejsou až tak novou metodou trestního řízení, jejich výhodou je značná finanční úspora oproti výkonu trestu ve věznicích, možnost udržení sociálních vazeb, nedochází k vytržení z přirozeného prostředí pachatele, pouze k omezení některých jeho práv.

V ČR je hojně využíván alternativní trest obecně prospěšných prací, který bohužel často není odsouzenými vnímán jako trest, a tak mnohdy po jejich nevykonání končí ve vězeňském prostředí. Nad jejich výkonem dohlíží k tomu zřízená Probační a Mediační služba ČR, která zároveň vypracuje s odsouzeným plán k jejich výkonu. Novelou trestního zákona přibyly druhy a možnosti uložení alternativních trestů, které prozatím ještě nejsou „doladěny“ tak, aby mohly bezproblémově fungovat v praxi, ale věříme, že tomu brzy bude jinak.

Taxativní výčet druhů trestů, které je možné podle trestního zákona uložit, je uveden v § 27 trestního zákoníku. Vedle trestu odnětí svobody jsou uvedeny obecně prospěšné práce, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, trest propadnutí věci, vyhoštění a zákaz pobytu. Za nejprísnejší sankci, kterou lze po zrušení trestu smrti odsouzenému uložit, je právní teorií i praxí považován nepodmíněný trest odnětí svobody. Předpokládá se,

---

³² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s.805

že lidská svoboda je nejcennějším statkem a její odnětí nebo omezení je pro pachatele trestného činu nejcitelnější újmou.³³

Alternativní trest nezabavuje pachatele svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinnosti - musí například zaplatit ze svého příjmu státu jistý obnos peněz (peněžitý trest), podrobit se dohledu, či léčení nebo jiným omezením, nesmí se po určitou dobu zdržovat v konkrétním městě (trest zákazu pobytu), nesmí několik měsíců či let vykonávat určitou činnost (trest zákazu činnosti) nebo musí odvést určitý počet hodin práce pro „obecné blaho“ (trest obecně prospěšných prací).

V průběhu výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při neplnění těchto podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou trest odnětí svobody. Alternativní trest odráží vstřícnost státu, který nechce pachatele přímo uvěznit, musí však na spáchaný trestný čin reagovat, ale zároveň nabízí pachateli škálu příležitostí k uvědomění si nepatřičnosti konání a otevřenou cestu k tomu, aby trestný čin neopakoval.

2.8.1 Druhy alternativních trestů

V příslušné odborné literatuře jsou obvykle alternativní tresty pojednávány v užším a širším pojetí. Do užšího pojetí jsou zahrnuty takové tresty, které vyžadují odborné psychosociální vedení a kontrolu pachatele, a které jsou zajišťovány specializovanou sociální službou (v České republice se jedná o Probační a mediační službu ČR působící v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR).

Alternativní tresty v širším pojetí znamenají všechny tresty nespojené s odnětím svobody. Ukládají se místo trestu odnětí svobody nebo se s ním kombinují. Při jejich neplnění se může přejít k náhradní sankci - většinou k trestu vězení. Všechny druhy alternativních trestů podrobně charakterizuje trestní zákoník. Zde jsou představeny v jeho parafrázi.

Alternativní tresty v užším pojetí:

- „Podmíněné odsouzení spočívá v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu od jednoho do pěti let. Podmíněně odložit lze pouze trest odnětí svobody v trvání do dvou let. Podmíněně odsouzenému může soud

---

³³ PREUSKER, H. *Vývojové linie výkonu trestu v Evropě. In K vybraným otázkám novel trestních kodexů.*

uložit přiměřená omezení a povinnosti (např. podrobit se výcviku pro získání zaměstnání, vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, zdržet se hazardních her atd.) nebo povinnost nahradit škodu, kterou pachatel trestným činem způsobil. (viz § 58-60 tr.z.)

- Podmíněné odsouzení s dohledem, kterým soud podmíněně odloží na zkušební dobu od jednoho do pěti let výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky. Soud nad pachatelem zároveň vysloví (probační) dohled, který znamená pravidelný osobní kontakt pachatele s pracovníkem Probační a mediační služby. Obdobně jako u podmíněného trestu může uložit přiměřená omezení a povinnosti. (viz § 60a-60b tr.z.)
- Trest obecně prospěšných prací ukládá pachateli povinnost odpracovat osobně a bezplatně ve svém volném čase soudem stanovený počet hodin (v rozmezí 50 - 400 hodin). Práce má být vykonávána ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. (viz § 45 tr.z.)

Alternativní tresty v širším pojetí:

- Peněžitý trest se ukládá ve výměře od dvou tisíc korun do pěti milionů korun českých, pokud pachatel získal nebo chtěl získat trestným činem majetkový prospěch. Peněžitý trest se může uložit také v případě méně závažných trestných činů, pokud není třeba ukládat trest odnětí svobody. Současně s uložením peněžitého trestu ukládá soud tzv. náhradní trest odnětí svobody do dvou let, pokud by peněžitý trest nebyl zaplacen. (viz § 53-54 tr.z.)
- Trest zákazu činnosti na jeden rok až deset let se ukládá tehdy, pokud se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s touto činností, např. při řízení automobilu, při výkonu určitého povolání (lékaře, policisty, účetní atd.). (viz § 49-50 tr.z.)
- Trest vyhoštění se ukládá pouze cizincům, kteří nemají na území republiky povolen dlouhodobý pobyt, ani jim nebyl poskytnut azyl, a znamená zákaz zdržovat se po dobu jednoho roku až deseti let nebo na dobu neurčitou na území ČR. (viz § 57 tr.z.)

- Trest zákazu pobytu na jeden rok až pět let v místě, kde pachatel spáchal nebo opakovaně páchá trestnou činnost; nelze však zakázat pobyt v místě, kde má občan trvalý pobyt. (viz § 57a tr.z.)
- Trest propadnutí majetku je ukládán buď pachatelům odsuzovaným za zvlášť závažný úmyslný trestný čin, nebo pokud uložení jiného trestu není třeba. (viz § 51-52 tr.z.)
- Trest propadnutí věci, která byla získána trestným činem nebo byla ke spáchání použita. (viz § 55-56 tr.z.)³⁴

Jsou-li alternativní tresty pro pachatele správně zvoleny, nemíjí se účinkem a k jejich porušení dochází méně často než v případech, kdy není brán při jejich uložení v úvahu např. zdravotní stav, finanční zabezpečení, bydliště, rodinné a jiné sociální vazby apod. Odsouzený pak není dostatečně motivován, nemá o výkon alternativního trestu zájem a porušuje jeho realizaci. To se projevuje zejména při výkonu trestu obecně prospěšných prací.

Sami odsouzení shodně s probačními úředníky oceňují, že alternativní tresty znamenají pro odsouzeného zachování dosavadních sociálních vazeb a sociálního statusu, snižují riziko ztráty zaměstnání a vzhledem k tomu umožňují uhradit škodu poškozenému i splatit dluhy, pozitivně hodnotí skutečnost, že trest vykonávají na svobodě.

Ústřední filozofií nového trestního zákoníku je posilování úlohy alternativních trestů, jimiž lze nahradit trest odnětí svobody u méně závažných trestných činů.

2.9 Výkon trestu odnětí svobody

Abychom se mohli zabývat negativními důsledky věznění a jejich minimalizací, musíme si nejdříve objasnit, proč k věznění vůbec dochází, co přináší společnosti a chceme-li vůbec tyto důsledky, jako společnost, nějakým způsobem minimalizovat.

„Komplexní působení trestu na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody je základním předpokladem pro uplatnění nejširšího výchovného působení na odsouzeného s přesahy do jeho budoucího života. Aby byl trest efektivní musí být komplexní, všestranný a zasahující do všech vrstev a složek narušené osobnosti.

---

³⁴ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Komplexnost trestu v obecné poloze znamená důležitý vhléd do osobnostního profilu odsouzeného, ale rovněž důsledné a cílevědomé sledování změn, které zaměřeným výchovným působením vyvoláme.“³⁵

Do vězení se dostává člověk, který se určitým způsobem provinil proti společnosti, proti jejím normám a hodnotám. Společnost si v takovém případě přeje potrestání takového člověka, a to formou věznění, tedy chce ho izolovat od společnosti a tím společnost chránit.

„Dle klasické a moderní evropské vězeňské filozofie se dělí funkce trestu na vyrovnávací a regulativní.“³⁶

- **Vyrovňovací funkce** trestu sleduje cíl vyrovnat se s realitou trestného činu. V první řadě jde o vyrovnání se oběti s trestným činem formou tzv. Programů narovnání mezi pachatelem a obětí. V druhé řadě se jedná o vyrovnání formou výkonu trestu odnětí svobody, tedy zpytování svědomí a přijetí viny pachatelem.
- **Regulativní funkce** více chrání společnost před zločinem. V první řadě se jedná o izolaci odsouzeného formou výkonu trestu odnětí svobody a znemožnění páchání další trestné činnosti. V druhé řadě je trest založen i na tzv. odstrašování, kdy vidina výkonu trestu odnětí svobody má vliv na jednání jedince raději trestní čin nespáchat. Třetím způsobem naplňování regulativní funkce trestu představuje úsilí o změny chování, eventuálně osobnosti provinilce formou programů zacházení.

Výkon trestu odnětí svobody se řídí v českých věznicích Zákonem č.169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody a blíže ho upravuje Vyhláška Ministra spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody č. 345/1999 Sb. Na základě uvedených norem je ředitelem věznice vydán vnitřní řád, který upravuje výkon trestu odnětí svobody dle konkrétních podmínek dané věznice.

Trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve čtyřech základních typech věznic:

a) s dohledem,

---

³⁵ ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. s.150

³⁶ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1.vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996. s.65

- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou.

Způsob výkonu trestu v jednotlivých typech věznic upravuje zvláštní zákon. Soud zpravidla zařadí do věznice:

- a) „*s dohledem pachatele*“, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin,
- b) *s dozorem pachatele*, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin,
- c) *s ostrahou pachatele*, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem,
- d) *se zvýšenou ostrahou pachatele*, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi (§ 41 odst. 1), kterému byl za zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

Soud může zařadit pachatele do jiného typu věznice, než do kterého má být podle odstavce 2 zařazen, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude jeho náprava v jiném typu věznice lépe zaručena; do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen výjimečný trest. Do věznice s dohledem a věznice s dozorem zpravidla nezařadí pachatele, kterému byl vedle trestu odnětí svobody uložen trest vyhoštění, a pachatele, který se má na základě rozhodnutí soudu podrobit ochrannému léčení v ústavní formě.³⁷

---

³⁷ Zákon č.40/2009 Sb. V platném znění § 39a

Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými se musí ve výkonu trestu jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, aby se podporovaly takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

„O zařazení do typu věznice rozhoduje výhradně soud, podle závažnosti trestné činnosti. Soud může své rozhodnutí během výkonu trestu přehodnotit. Odsouzený s úspěšnou resocializací přechází do mírnějšího typu, odsouzený s problematickou nápravou putuje do přísnějšího typu věznice.“³⁸

Domníváme se, že je v zájmu státu i společnosti, využívat trestu odnětí svobody pokud možno co nejméně, neboť se stále jedná o finančně nejnákladnější formu trestu.

2.9.1 Účel trestu odnětí svobody

Ještě do konce roku 2009 platil v České republice trestní zákon č.140/1961 Sb., ve kterém stálo v hlavě čtvrté v prvním oddílu dle § 23, že účelem trestu je „chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti“. Vzhledem k tomu, že takto formulovaný účel výkonu trestu příliš poukazoval na ideologické formulace komunistického režimu, nový trestní zákon účel výkonu trestu nevysvětluje vůbec. Při kladení otázek po smyslu trestu jsme tak odkazováni zcela na oblast teorie práva, filozofii práva či jurisprudenci (právní vědu) obecně.

„Trest odnětí svobody má dvojí účel:

- ochrana společnosti pře omezováním práv jiných lidí kriminálním chováním těchto jedinců, resp.skupin
- změna chování delikventa a jeho odrazení od další kriminální činnosti. Je obecně známo, že tohoto cíle se dosahuje mnohem hůř. U adekvátně socializovaných lidí stačí pouhá hrozba sankcí spojená s anticipovanými pocity viny a hanby. U recidivistů jsou běžné tresty zcela neúčinné, neboť jsou na tento způsob života adaptováni a chybí jim motivace ke změně vlastního chování.

---

³⁸ Zákon č. 169/1999 Sb. o Výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění

Za určitých okolností může trest plnit svůj účel u lidí, kteří se provinili poprvé.³⁹

2.9.2 Práva a povinnosti odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava totožně jako ve výkonu vazby s tím rozdílem, že se přihlíží na výkon pracovních činností. Nosit mohou pouze ústavní oděv. Návštěvy odsouzených se konají po dobu tří hodin během jednoho kalendářního měsíce v počtu max. čtyř navštěvujících osob. Na rozdíl od výkonu vazby lze provést návštěvu se svolením ředitele i mimo areál věznice, pochopitelně s ohledem na bezpečnostní diferenciaci jedince. Odsouzenému se zajišťuje právo na poskytování duchovních, sociálních a dalších odborných služeb, sledujících humanitní cíle v co největším rozsahu.

Zaměstnanci vězeňské služby jsou povinni dbát zachovávání práv, která odsouzení mají ve výkonu trestu.

Po dobu výkonu trestu nemohou odsouzení stávkovat, sdružovat se ve spolcích ohrožujících bezpečnost, zakládat odborové organizace a politické strany. Dále je odsouzenému zakázáno požívat a držet omamné a psychotropní látky a přechovávat nedovolené předměty ohrožující zdraví a bezpečnost osob, hrát hry o peníze, tetovat sebe či jiné osoby, úmyslně si páchat újmu na zdraví, prodávat a směňovat své osobní věci. V případě, že odsouzený úmyslně poruší zákon, řád výkonu trestu, neplní si své povinnosti nebo narušuje pořádek a bezpečnost ve výkonu trestu, lze mu uložit kázeňský trest.

Věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání, vzdělávání a odměňování odsouzených. Věznice také zajišťují možnost získání a zvyšování pracovní kvalifikace, vzdělávání a všeobecnou informovanost. Pracovní činnost plní odsouzení buď v areálu věznice na zabezpečování vnitřního provozu nebo na vnějších pracovištích. Z pracovních odměn se strhávají prostředky odsouzených na úhradu např. výživného, náklady výkonu trestu či následky trestné činnosti.⁴⁰

Zaměstnání je jednou z nejdůležitějších částí resocializace a úspěšného návratu zpět do společnosti, neboť odsouzený si zde může vytvořit pracovní návyky.

Zákony upravující výkon trestu odnětí svobody stanoví shodně cíl výkonu trestu, tedy dovést vězně k tomu, aby si byl vědom své odpovědnosti vůči společnosti, a aby

³⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s.817

⁴⁰ Dle Zákona o výkonu trestu odnětí svobody č.169/1999 Sb., Vyhlášky Ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

byl schopen vést v budoucnu řádný život. Cílem výkonu trestu odnětí svobody je rovněž ochrana společnosti před dalšími trestnými činy. Při výkonu trestu musí být respektována lidská důstojnost vězňů.⁴¹

---

⁴¹ SUCHÝ, O. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*. 1.vyd. Praha: Leges, 1991. s.42.

3 Praktická část

Praktická část naší bakalářské práce je zaměřena na průzkum, popis prostředí, kde byl průzkum prováděn, cíle průzkumu, průzkumné otázky, metodologii průzkumu a průzkumný soubor.

3.1 Cíle a předpoklady

Cílem průzkumu je zjistit vliv dysfunkční rodiny na charakter a recidivu páchané trestné činnosti jedince a především komparace poznatků, získaných od respondentů z funkčních rodin a respondentů z dysfunkčních rodin. Jako metodu jsme zvolili kvalitativní průzkum, a to i vzhledem k citlivosti tématu. V rámci sběru dat nám velmi pomohla znalost penitenciárního prostředí.

Byly stanoveny dílčí cíle, které souvisely s otázkami a směřovaly do předpokladů.

Stanovené cíle:

- 1) Jaký je rozdíl v charakteru a recidivě páchané trestné činnosti mezi odsouzenými z funkčních a dysfunkčních rodin?
- 2) Má dysfunkční rodina vliv na charakter trestné činnosti?

Dále byly stanoveny předpoklady, které jsme se pokusili průzkumovým šetřením ověřit.

Stanovené předpoklady

P 1: Lze předpokládat, že většina respondentů více než 50 % z dysfunkčních rodin páchala násilnou trestnou činností.

P 2: Lze předpokládat, že většina respondentů více než 60 % z funkčních rodin páchala jinou než násilnou trestnou činností.

P 3: Lze předpokládat, že většina respondentů více jak 30 % z dysfunkčních rodin se lépe adaptuje ve výkonu trestu než respondenti z funkčních rodin.

3.2 Metody průzkumu

Stanovené cíle a předpoklady byly ověřovány předem stanovenými metodami. Použity byly dvě metody, analýza spisové dokumentace a nestandardizovaný dotazník. Během zpracování byla také využita zkušenost a znalost penitenciárního prostředí. Nelze přitom opomenout studium odborné literatury.

3.2.1 Dotazník

Metoda dotazníkového šetření byla zvolena především kvůli anonymitě, možnosti oslovení většího počtu respondentů, získání názorů a postojů odsouzených.

„Dotazník je, obdobně jako rozhovor, psychologicky vzato, založen na výpovědi zkoumaných osob o sobě samých (tzv. selfreport). Zkoumané osoby vyjadřují svoje postoje, mínění a názory ve formě souhlasu či nesouhlasu s tvrzeními, která předkládají jednotlivé položky dotazníku.“⁴²

Dotazník⁴³ byl koncipován tak, aby otázky byly srozumitelné, jeho součástí bylo i poučení o správnosti vyplnění. Byly zde uvedeny uzavřené a otevřené otázky. K uzavřeným otázkám bylo vždy uvedeno několik možností odpovědí, v otevřených otázkách mohli respondenti vyjádřit svůj postoj, názor. Jeho cílem bylo získat informace o respondentovi. Byl sestaven tak, aby obsahoval tvrdá data (neměnná), jako je věk, rodinný stav, druh trestné činnosti, typ věznice, atd., poté např. zkušenosti respondentů s výchovou v rodině popř. v některém ze školských zařízeních, kontakt během výkonu trestu a další.

3.2.2 Studium a analýza spisové dokumentace

Studium a analýza spisové dokumentace pro potřebu průzkumu byly prováděny na správním oddělení ve věznici, kde jsou osobní spisy odsouzených abecedně uloženy. Byl zjišťován fakt, zda odsouzení prošli některým ze školských zařízení. Tento údaj je uveden v osobním spise.

K prostudování osobní spisové dokumentace odsouzených bylo náhodně vybráno 130 osobních spisů. Dle zjištěných informací bylo vybráno 50 respondentů,

---

⁴² ČÍRTKOVÁ, L., *Policejní psychologie*, 2. vyd. Praha: Portál, 2004 s.21

⁴³ Viz příloha č.1

kteří uvedli, že byli v některém ze školských zařízení a 50, kteří tuto skutečnost neuvedli. Dotazníky jim byly proto rozdány cíleně, dle tvrdých dat uvedených především v sociálním posouzení, které je zpracováváno po nástupu do VTOS, a které je založeno v osobním spise odsouzených. Odsouzení vypracovávali dotazníky dobrovolně a přitom byla zachována anonymita.

3.3 Charakteristika zkoumaného vzorku z dotazníkového šetření

Prováděný průzkum byl orientován na odsouzené z věznice ve Stráži pod Ralskem (příloha č.2) a uskutečnil se v listopadu 2010.

„Ve věznici se nacházejí pachatelé trestných činů takřka v celém rozsahu trestního zákona. Vzhledem k profilaci věznice se však jedná o pachatele odsouzené v jednotlivých paragrafech většinou v nižších odstavcích. Pachatelé zvláště nebezpečných trestních činů (§ 62 tr.z.) se zde vyskytují ve výrazné menšině a většinou se jedná o odsouzené přeřazené pro zbytek výkonu trestu z vyššího typu věznice do nižšího typu věznice.

Z hlediska sociálního se jedná o značně různorodou společnost. Jsou zde odsouzení blízcí věku mladistvých vedle odsouzených blížících se důchodovému věku, prvotrestaní vedle recidivistů, ateisté s věřícími a křesťané vedle muslimů. Tyto jednotlivé skupiny není možné vzhledem k architektuře věznice od sebe oddělit a není možné mít odsouzené plně pod kontrolou po celých 24 hodin. Následně musí zaměstnanci vězeňské služby řešit problémy vyplývající z tzv. „druhého života odsouzených“, kdy právě problematika celodenního společného pobytu těchto nesourodých sociálních skupin v uzavřeném prostoru hraje častou a významnou roli.“⁴⁴

Pro potřeby tohoto průzkumu byla vybráno 100 respondentů z řad odsouzených umístěných v této věznici a následně rozděleno do dvou skupin po padesáti odsouzených. Rozdělení proběhlo na základě studia a analýzy spisové dokumentace, ze kterého byla získána informace, zda jim byla nařízena ústavní výchova.

První skupina jsou odsouzení, kteří dle prostudované spisové dokumentace byli umístěni v některém ze školských zařízení, byla jim tedy nařízena ústavní výchova nebo se v jejich rodině vyskytly sociálně patologické jevy a oni je uvedli v dotazníku. Tato skupina bude označována jako skupina č.1 nebo jako skupina respondentů,

---

⁴⁴ ROZTOČILOVÁ, D. *Věznice Stráž pod Ralskem 1973-2003*. 1. vyd. Mimoň: Tiskárna Ralsko s.r.o., 2003.

pocházejících z dysfunkčních rodin. Tuto skupinu zastupují odsouzení ve věku od 19 do 55 let. Odsouzení pocházejí z různých sociálních vrstev a v dotazníku uvedli, že byli umístěni v některém ze školských zařízení nebo se v jejich rodině vyskytly sociálně patologické jevy. Ve skupině jsou prvotrestaní odsouzení i recidivisté.

Druhá skupina odsouzených byla nahodile vybrána, jednalo se o odsouzené, kteří oproti první skupině nemají zkušenost se školským zařízením, neuvedli v dotazníku zkušenost se sociálně patologickými jevy a je tedy možné předpokládat, že nepochází z dysfunkčních rodin. Tato skupina bude označována jako skupina č.2 nebo jako skupina respondentů, nepoznamenána ústavní výchovou. Tuto skupinu tvoří odsouzení ve věku od 20 do 55 let. I v této skupině jsou prvotrestaní odsouzení a recidivisté.

Obě skupiny respondentů byly osloveny tak, aby byla zachována anonymita a možnost dobrovolnosti. Pro lepší znázornění budou odpovědi převedeny jak do tabulek, tak i do grafů pro přehlednější porovnání.

3.4 Vyhodnocení výsledků zjištěných studiem spisů

V době prováděného průzkumu, tedy v listopadu 2010 bylo ve věznici ve Stráži pod Ralskem umístěno 1023. Z toho 659 odsouzených zařazených v dozoru a 364 odsouzených zařazených v ostraze. Všem odsouzeným je veden osobní spis, který je uložen na správním oddělení věznice. V každém spise má odsouzený uložené sociální posouzení, které je zpracováváno po nástupu do VTOS sociálním pracovníkem a ve kterém je uveden fakt, zda odsouzený byl nebo nebyl v dětství umístěn v některém ze školských zařízení, což byl pro nás stěžejní údaj.

Z uložených osobních spisů bylo náhodně vybráno 130 spisů. V nich byl zjišťován fakt o sociálním posouzení a tím byli odsouzení vyselektováni a následně rozděleni do dvou skupin po padesáti respondentech.

Lze tedy shrnout, že metodou studia a analýzy osobní dokumentace se podařilo zjistit požadované údaje.

3.5 Prezentace a interpretace získaných dat dotazníkem

V následující kapitole budou popsána data, získaná z dotazníkového šetření. Řazení dat je dle otázek, kladených v dotazníku. Vždy bude ke každé otázce uvedena tabulka, vyhodnocení a pro lepší porovnání i grafické zpracování odpovědí.

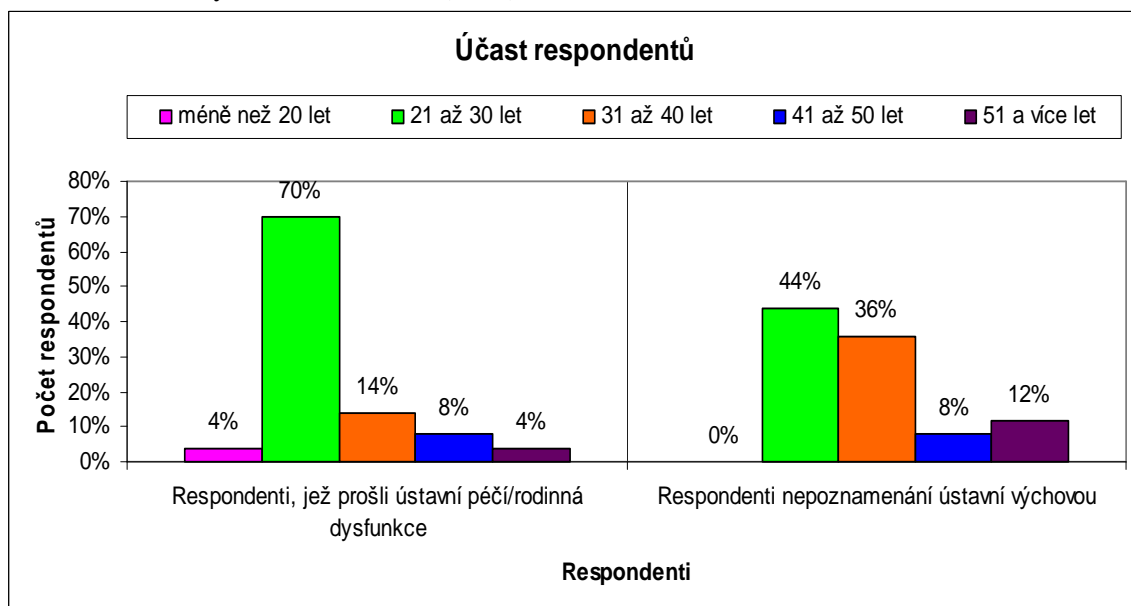
Věk respondentů

Tabulka č. 1 Dosažený věk v tomto roce (2010)

Věk respondentů				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
méně než 20 let	2	4%	0	0%
21 až 30 let	35	70%	22	44%
31 až 40 let	7	14%	18	36%
41 až 50 let	4	8%	4	8%
51 a více let	2	4%	6	12%
Celkem	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.1: Dosažený věk v tomto roce (2010)

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Na otázku, která se týkala věku dotazovaných dosáhnutého v roce 2010, většina ve skupině č.1 odpověděla tak, že největší zastoupení dle věkové hranice po vyhodnocení bylo ve skupině 21 až 30 let. U této skupiny to je až 70 % z dotazovaných.

Na stejnou otázku týkající se věku uvedl u skupiny č.2 také největší počet respondentů věk 21-30 let, tedy i zde se jedná o většinu, a to 44 % respondentů.

Graf č.1 podává srovnání obou skupin, ukazuje výraznou převahu respondentů ve skupině 21-30 let v rámci skupiny č.1. Skupina č.2 je již věkově vyrovnanější. Toto potvrzuje i Vágnerová, (2008, s.808), která uvádí, že: „Muži, kteří se chovají asociálním způsobem, jsou častěji mladí, v rozmezí adolescentního věku a mladé dospělosti. V současné době tvoří převážnou část pachatelů trestných činů mladí lidé ve věku do 30 let.“

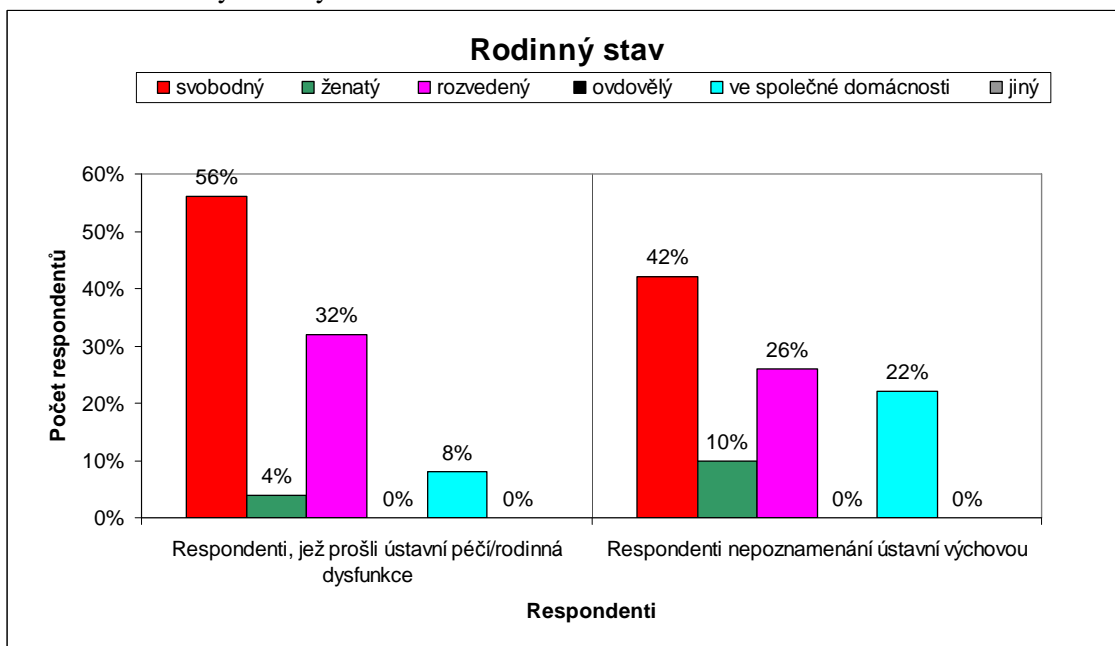
Současný rodinný stav

Tabulka č.2: Současný rodinný stav

Rodinný stav				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenání ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
svobodný	28	56%	21	42%
ženatý	2	4%	5	10%
rozvedený	16	32%	13	26%
ovdovělý	0	0%	0	0%
ve společné domácnosti s družkou	4	8%	11	22%
JINÝ	0	0%	0	0%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.2 : Současný rodinný stav

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Ve skupině č.1 označilo 56 % stav svobodný, 32 % stav rozvedený, pouze 4 % stav ženatý a společnou domácnost s družkou 8 %. Stav ovdovělý neoznačil nikdo. Jak je patrné, v této skupině má největší zastoupení stav svobodný a hned poté stav rozvedený, což je vysoké procento, vzhledem k počtu odsouzených.

Ve skupině č.2 označilo 42 % stav svobodný, 26 % stav rozvedený, 10 % stav ženatý a společnou domácnost s družkou 22 %. Stav ovdovělý neoznačil nikdo. Jak je patrné, i v této skupině má největší zastoupení stav svobodný a hned poté také stav rozvedený a společná domácnost s družkou.

Při porovnání skupin je patrné vysoké zastoupení respondentů, kteří mají vzhledem k věku chybějící partnerské vztahy.

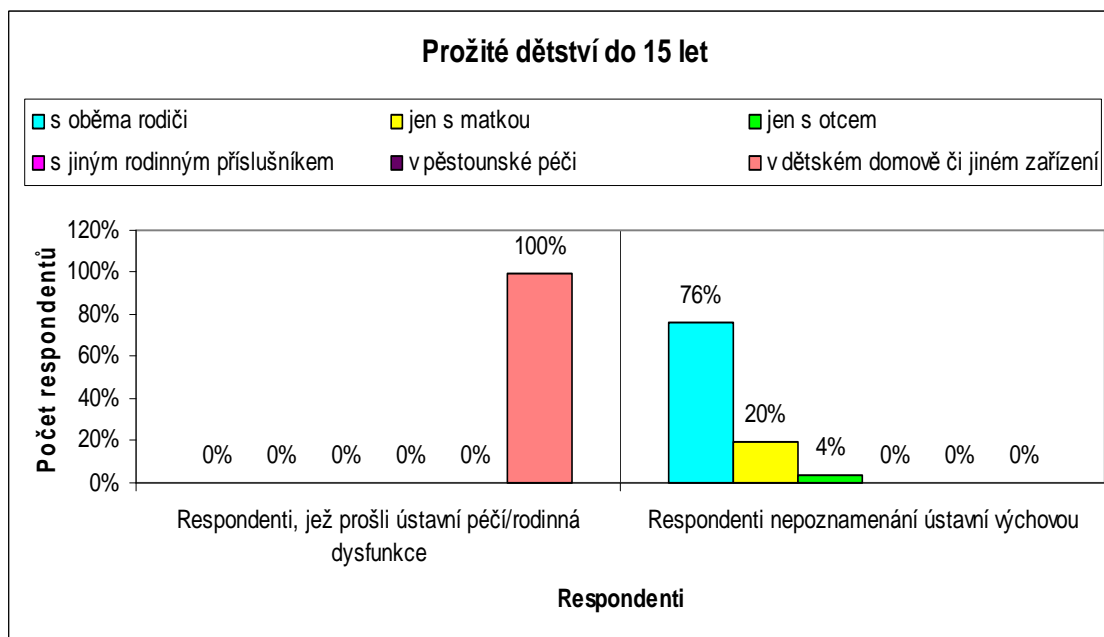
Prožité dětství do 15 let

Tabulka č.3: Prožité dětství zhruba do 15 let

Prožité dětství do 15 let				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
s oběma rodiči	0	0%	38	76%
jen s matkou	0	0%	10	20%
jen s otcem	0	0%	2	4%
s jiným rodinným příslušníkem	0	0%	0	0%
v pěstounské péči	0	0%	0	0%
v dětském domově či jiném zařízení	50	100%	0	0%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.3: Prožité dětství zhruba do 15 let

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Na tuto otázku skupina č.1 odpověděla shodně, 100 % respondentů uvedlo, že bylo umístěno v některém ze školských zařízení, tedy byla jim nařízena ústavní výchova. Ostatní možnosti nezvolil ani jeden dotazovaný.

Respondenti ve skupina č.2 v 76 % strávili dětství zhruba do 15 let s oběma rodiči, ve 20 % jen s matkou a ve 4 % jen s otcem. Ostatní možnosti nezvolil ani jeden dotazovaný.

Vyhodnocení této otázky je dobře patrné na grafu č.3, který znázorňuje výsledky a podporuje názor mnoha autorů, např. Vágnerová (2008) uvádí, že vliv prostředí v němž jedinec žije, je zkušenost, vyplývající z jeho životní situace. Každé prostředí posiluje, nebo naopak blokuje určitý typ chování. Určité typy rodin či jiných sociálních skupin (např. parta) stimulují rozvoj asociálního chování. Negativní zkušenost pak může vzniknout na bázi podmiňování, ale i nápodobou a identifikací.

V situaci, kdy se dítě stává ohrožené, rozhoduje soud o odebrání dítěte z rodiny. „Výrazné selhání rodiny vede tedy v řadě případů k nutnosti zařadit dítě do některé z variant náhradní rodinné a výchovné péče. Tyto děti už bývají rizikové na základě zkušeností života v dysfunkční rodině.“⁴⁵ Pro dítě je samozřejmě vždy lepší, když zůstává v biologické rodině, pokud je to reálné.

Podíl na výchově

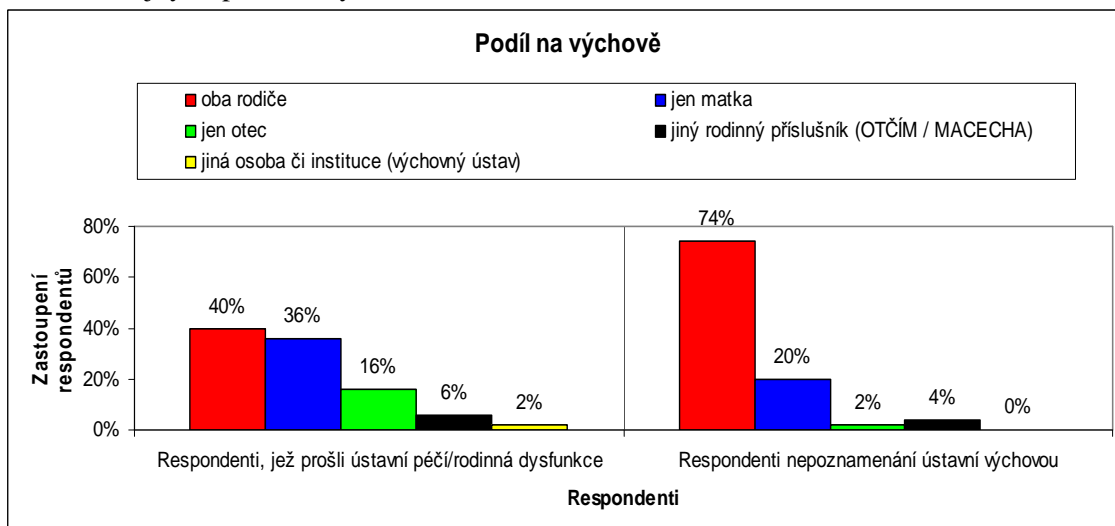
Tabulka č.4: Nejvyšší podíl na výchově

Podíl na výchově				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
oba rodiče stejně	20	40%	37	74%
jen matka	18	36%	10	20%
jen otec	8	16%	1	2%
s jiným rodinným příslušníkem (OTČÍM/MACECHA)	3	6%	2	4%
jiná osoba či instituce	1	2%	0	0%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

⁴⁵ PEŠATOVÁ, I., *Vybrané kapitoly z etopedie*. 1. díl, Liberec: TUL, 2006, s.98

Graf č.4: Nejvyšší podíl na výchově

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Ve skupině č.1 odpovědělo 40 % dotázaných, že se na výchově podíleli oba rodiče stejně, 36 % uvedlo matku, 16 % otce, což je poměrně vysoké procento, jiného rodinného příslušníka uvedly 6 %, konkrétně se jednalo o babičku, otčíma a ve 2 % jinou osobu či instituci, konkrétně se jednalo o VÚ.

Je zajímavé, že i přes fakt, že skupina č.1 byli respondenti, jež prošli ústavní výchovou, většina z nich odpovídala, že na jejich výchově se podíleli oba rodiče stejně.

Ve skupině č.2 odpověděla převážná většina 74 % dotazovaných, že na jejich výchově se nejvíce podíleli oba rodiče, ve 20 % uvedli matku, 2% uvedla jen otce, 4 % jiného rodinného příslušníka, konkrétně se opět jednalo o babičku nebo otčíma, jinou osobu či instituci neuvedl nikdo.

Při porovnání obou skupin dle grafu č.4 je patrné, že v obou skupinách měli největší zastoupení podílu na výchově oba rodiče a poté matka.

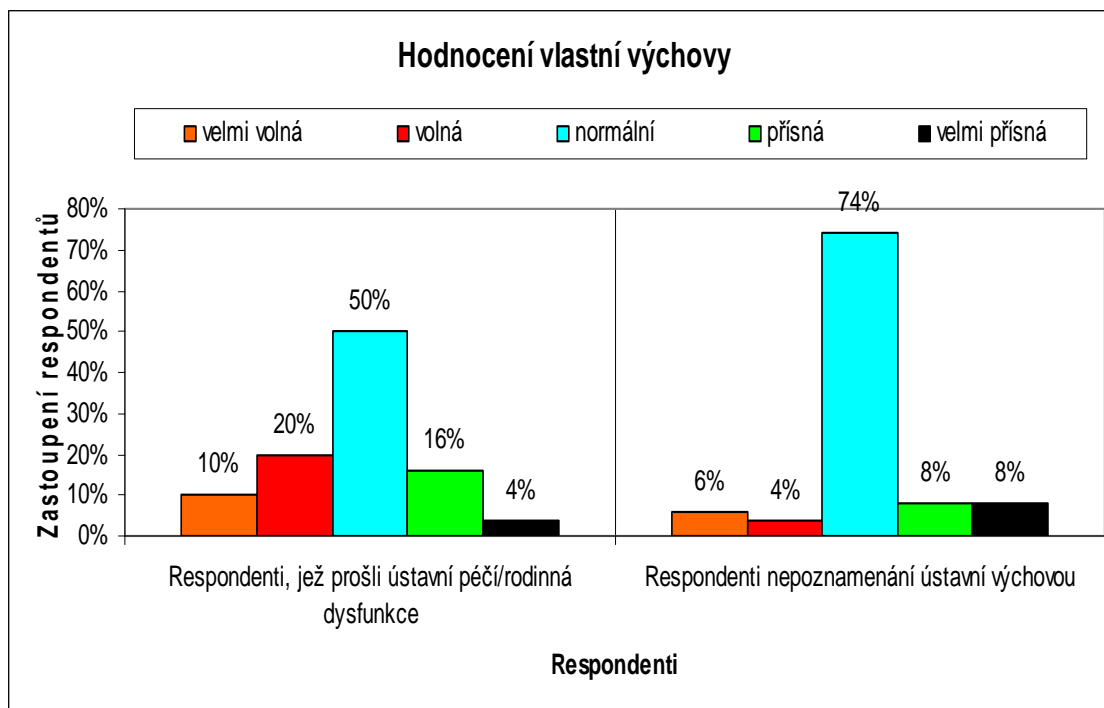
Zhodnocení vlastní výchovy

Tabulka č.5: Hodnocení vlastní výchovy

Hodnocení vlastní výchovy				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
velmi volná	5	10%	3	6%
volná	10	20%	2	4%
normální	25	50%	37	74%
přísná	8	16%	4	8%
velmi přísná	2	4%	4	8%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.5: Hodnocení vlastní výchovy

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 uvedla nejčastěji, a to v 50 %, že svou výchovu považují za normální, ve 20 % za volnou, v 16 % za přísnou, v 10 % za velmi volnou a ve 4 % za velmi přísnou.

Skupina č.2 uvedla v nadpoloviční většině, a to v 74 %, že svou výchovu považují za normální, v 8 % za přísnou, stejnou měrou v 8 % za velmi přísnou, v 6 % za velmi volnou a ve 4 % za volnou.

Při porovnání skupin lze pozorovat prolínání různých stylů výchovy, které ve skupině č.1 v 50 % a ve skupině č.2 ve 26 % respondenti označili jinak, než-li jako výchovu normální. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o odsouzené ve VTOS, můžeme konstatovat, že různé výchovné styly (benevolentní přístup k výchově, příliš přísné pojetí výchovy) mohly mít vliv na vývoj a pozdější chování jedince.

„Výchovný styl, který rodič, resp. poručník či pěstoun, používá při určování a uplatňování rodinných pravidel, se může lišit mimo jiné podle věku, pohlaví a kulturního prostředí dítěte. Avšak obecně je styl výchovy charakterizován způsobem, jak rodič projevuje svou lásku a přízeň k dítěti a jak omezuje a ovlivňuje chování dítěte pomocí důsledků vyvozovaných z porušování příslušných norem či očekávání.“⁴⁶

Poměr stylů výchovy přehledně znázorňuje graf č.5.

Vliv výchovy na páčání trestné činnosti

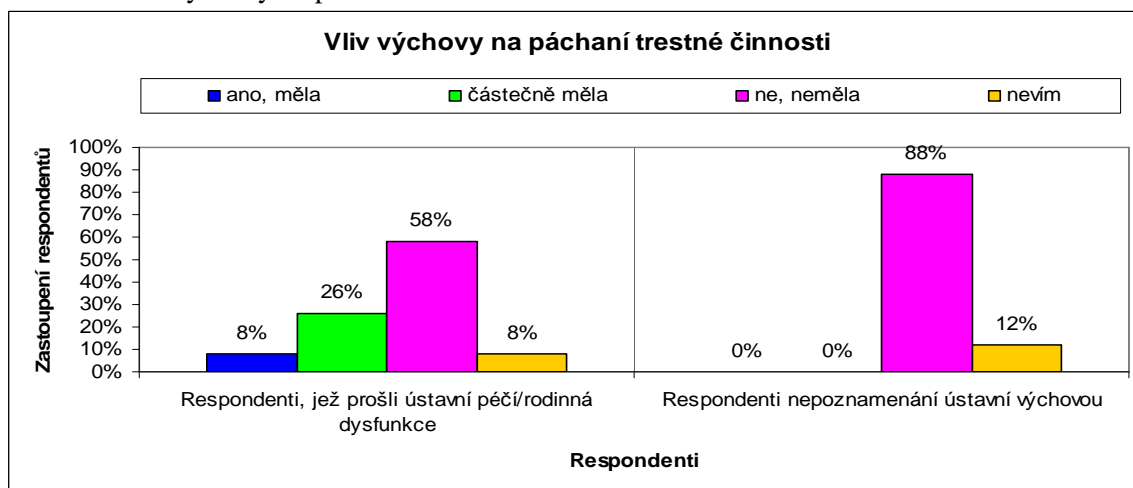
Tabulka č.6: Vliv výchovy na páčání trestné činnosti

Vliv výchovy na páčání trestné činnosti				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
ano, měla	4	8%	0	0%
částečně měla	13	26%	0	0%
ne, neměla	29	58%	44	88%
nevím	4	8%	6	12%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

⁴⁶ <http://prevence.sananim.cz/node/126>

Graf č.6: Vliv výchovy na páchaní trestné činnosti

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 odpověděla v 58 %, že styl výchovy neměl vliv na páchaní trestné činnosti, ve 26 % odpověděli, že částečně měla, v 8 % měla výchova zásadní vliv, 8 % respondentů uvedlo možnost nevím.

Ve skupině č.2 odpověděli respondenti v drtivé většině 88 %, že styl výchovy neměl vliv na jejich páchaní trestné činnosti a pouze ve 12 % použili odpověď nevím.

Z výsledků je patrný značný rozdíl mezi skupinami, kdy u skupiny č.1 reflektuje vliv výchovy na trestnou činnost 34 % dotazovaných a u skupiny č.2 žádný z respondentů nepřipouští spojitost mezi výchovou a trestnou činností. Toto potvrzuje i graf č.6.

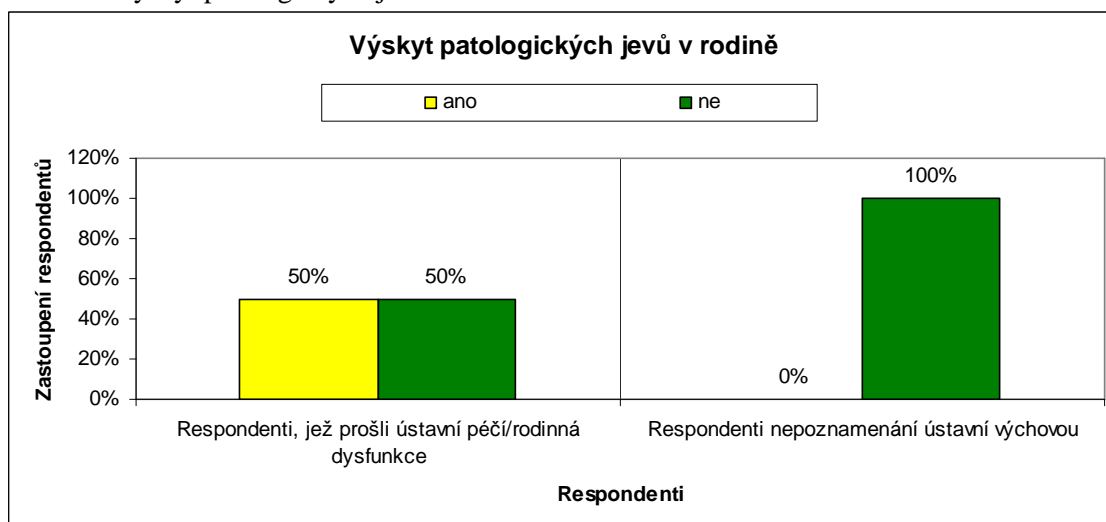
Výskyt patologických jevů v rodině

Tabulka č.7: Výskyt patologických jevů v rodině

Výskyt patologických jevů v rodině (alkoholismus, užívání drog, fyzické násilí, kriminalita, vandalismus, záškoláctví)				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
ano	25	50%	0	0%
ne	25	50%	50	100%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.7: Výskyt patologických jevů v rodině

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 na tuto otázku odpověděla překvapivě v 50 %, že ne, a to i přesto, že v následující otázce alespoň jeden z těchto jevů uvedli. Pakliže se jedná o skupinu respondentů umístěných v dětství ve školských zařízeních, je předpoklad, že důvodem byl některý ze zmíněných jevů. Můžeme pouze spekulovat, zda otázka byla nesrozumitelně položena, či to bylo uvedeno úmyslně a tudíž jsou výsledky nevalidní, u této skupiny s odpovědí ne.

Skupina č.2 odpověděla dle očekávání, 100 % respondentů uvedlo, že se u nich v rodině nevyskytl žádný sociálně patologický jev.

Při porovnání skupin, jak je patrné i v grafu č.7, je znatelný rozdíl ve výskytu sociálně patologických jevů u typu rodiny funkční či dysfunkční, ze které respondenti pocházejí. Jak už bylo vysvětleno v teoretické části této práce, dysfunkční rodina je ta, která neplní své základní funkce a vyskytují se v ní sociálně patologické jevy. Domníváme se, že tato otázka mohla být respondenty nepochopena a vztahovali ji pouze na sebe nikoliv na rodinu jako celek. Navíc je zde předpoklad, že pokud byla u dotazovaných ze skupiny č.1 nařízena ústavní výchova, logicky z toho vyplývá, že problém v rodině nebo v nich samotný byl.

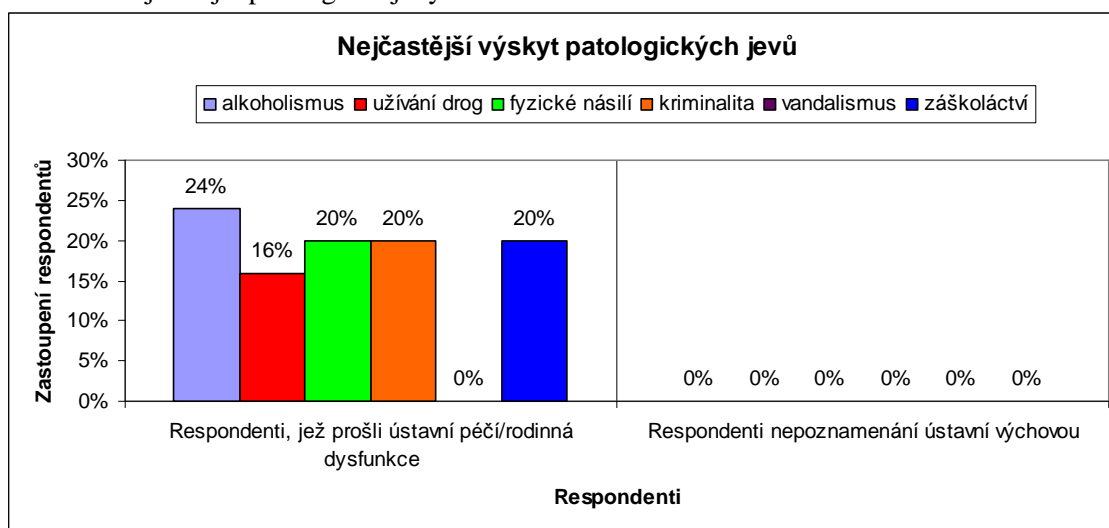
Nejčastěji vyskytované patologické jevy v rodině

Tabulka č.8: Nejčastější patologické jevy

Nejčastější výskyt patologických jevů				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
alkoholismus	12	24%	0	0%
užívání drog	8	16%	0	0%
fyzické násilí,	10	20%	0	0%
kriminalita	10	20%	0	0%
vandalismus	0	0%	0	0%
záškoláctví	10	20%	0	0%
celkem	50	100 %	0	0 %

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.8: Nejčastější patologické jevy

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Ve skupina č.1 odpovídali i respondenti, kteří v předchozí otázce zaškrtnuli odpověď ne. Co se týká konkrétních jevů, tak 24 % respondentů uvedlo, že se nejčastěji vyskytoval alkoholismus, 20 % uvedlo fyzické násilí, 20 % uvedlo kriminalitu, 20 % záškoláctví a 16 % užívání návykových látek. Vandalismus neuvedl nikdo z dotázaných.

Skupina č.2 neuvedla žádný sociálně patologický jev, neboť se jednalo o navazující otázku na otázku č.7, kde skupina shodně ve 100 % uvedla, že se u nich nevyskytoval žádný z těchto jevů.

Při porovnání skupin je patrný markantní rozdíl, a to z důvodu návaznosti na předchozí otázku, což vystihuje i graf č.8. Je ovšem alarmující, v jakém vysokém měřítku jsou zastoupeny jednotlivé jevy.

Jednalo se o první otevřenou otázkou dotazníku. Zároveň navazovala na předchozí otázku, tedy výskyt patologických jevů. Respondenti měli uvést nejčastější patologický jev nebo jevy, které se vyskytly v jeho rodině.

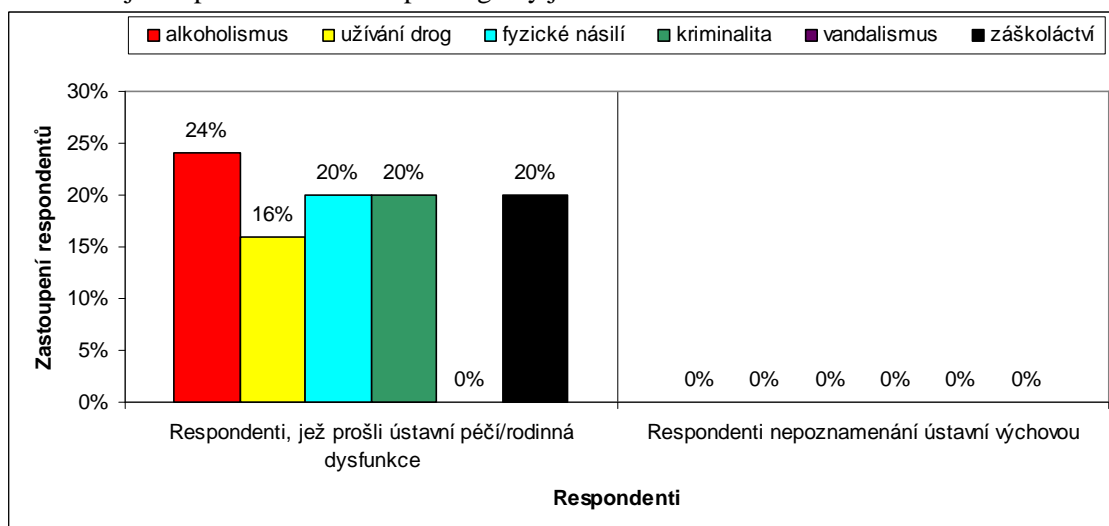
Nejhůře působící sociálně patologický jev v rodině

Tabulka č.9: Nejhorší působící sociálně patologický jev

Nejhorší působení				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
alkoholismus	12	24%	0	0%
užívání drog	8	16%	0	0%
fyzické násilí,	10	20%	0	0%
kriminalita	10	20%	0	0%
vandalismus	0	0%	0	0%
záškoláctví	10	20%	0	0%
celkem	50	100 %	0	0 %

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf 9: Nejhuře působící sociálně patologický jev

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Ve skupině č.1 odpovídali respondenti shodně, jako v otázce č.8. Co se týká konkrétních jevů, tak 24 % respondentů uvedlo, že se nejčastěji vyskytoval alkoholismus, 20 % uvedlo fyzické násilí, 20 % uvedlo kriminalitu, 20 % záškoláctví a 16 % užívání návykových látek. Vandalismus neuvedl nikdo z dotázaných.

Skupina č.2 neuvedla žádný sociálně patologický jev, neboť se jednalo o navazující otázku na otázku č.7, kde skupina shodně ve 100 % uvedla, že se u nich nevyskytoval žádný z těchto jevů.

Při porovnání skupin je opětovně patrný markantní rozdíl, a to z důvodu návaznosti na předchozí odpovědi odsouzených, což vystihuje i graf č.9.

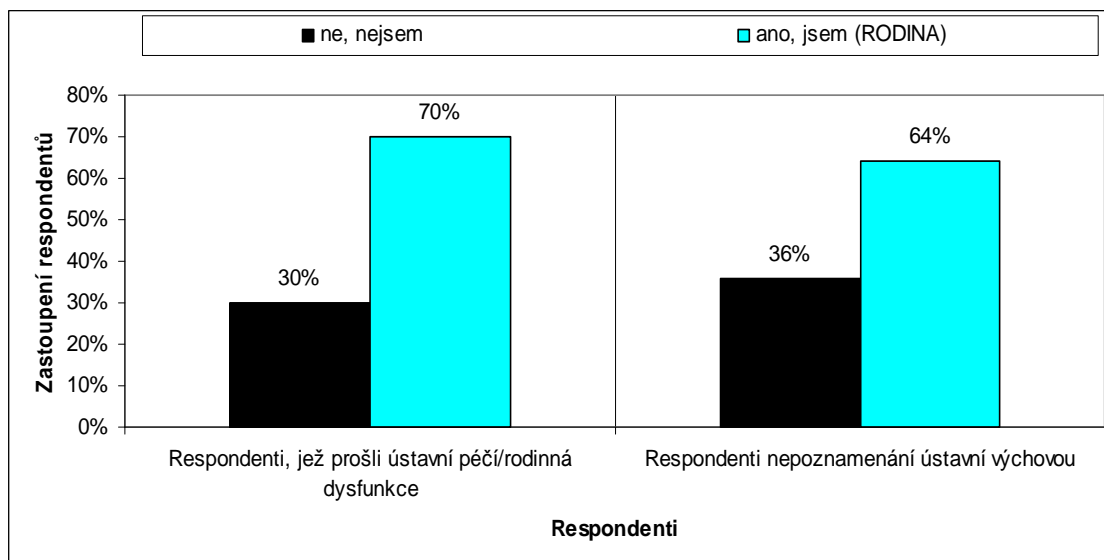
Kontakt ve VTOS s rodinnými příslušníky

Tabulka č.10: Kontakt ve VTOS

Kontakt ve VTOS s osobou, jež se podílela na výchově				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
ne, nejsem	15	30%	18	36%
ano, jsem (RODINA)	35	70%	32	64%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.10: Kontakt ve VTOS

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 na otázku týkající se kontaktu ve VTOS s osobou, jež se podílela na výchově uvedla v 70 %, že ano, respondenti jsou v kontaktu s rodinnými příslušníky a ve 30 % uvedla, že nejsou v kontaktu.

Skupina č.2 na otázku týkající se kontaktu ve VTOS s osobou, jež se podílela na výchově uvedla v 64 %, že ano, respondenti jsou v kontaktu s rodinnými příslušníky a ve 36 % uvedla, že nejsou v kontaktu.

Při porovnání skupin je patrné, že skupina č.1 má nepatrně větší kontakt s rodinnými příslušníky, než skupina č.2, vcelku jsou si výsledky velmi podobné, což potvrzuje i graf č.10.

Věk prvního spáchání trestné činnosti

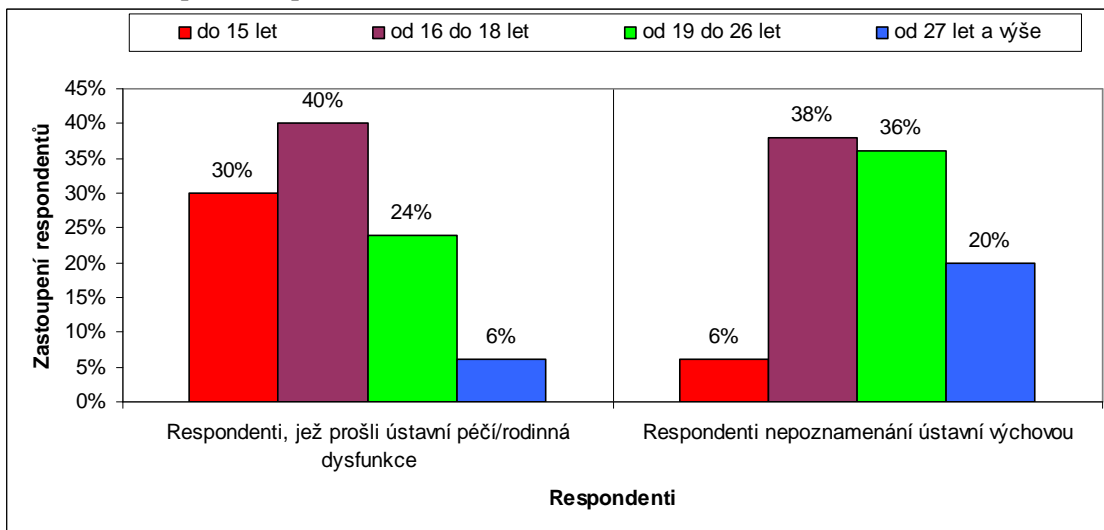
Tabulka č.11: Věk prvního spáchání trestné činnosti

Zahájení trestné činnosti s ohledem na věk pachatele				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
do 15 let	15	30%	3	6%
od 16 do 18 let	20	40%	19	38%
od 19 do 26 let	12	24%	18	36%
od 27 let a výše	3	6%	10	20%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.11: Věk prvního spáchání trestné činnosti

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Ve skupině č.1 měla nejpočetnější zastoupení věková hranice od 16 do 18 let, a to ve 40 % odpovědí respondentů, dále věková hranice do 15 let, ve 30 %, následovala věková hranice od 19 let do 26 let, 24 %. Odpověď od 27 let zvolilo pouze 6 % dotázaných.

Skupina č.2 měla také nejpočetnější zastoupení ve věkové hranici od 16 do 18 let, a to ve 38 % odpovědí respondentů, dále věková hranice od 19 let do 26 let, ve 36 %, následovala věková hranice od 27 let výše, a to 20 %. Odpověď do 15 let zvolilo pouze 6 % dotázaných.

Při porovnání skupin lze větší zastoupení v mladším věku u skupiny č.1 přisuzovat následnému opatření – ústavní výchově.

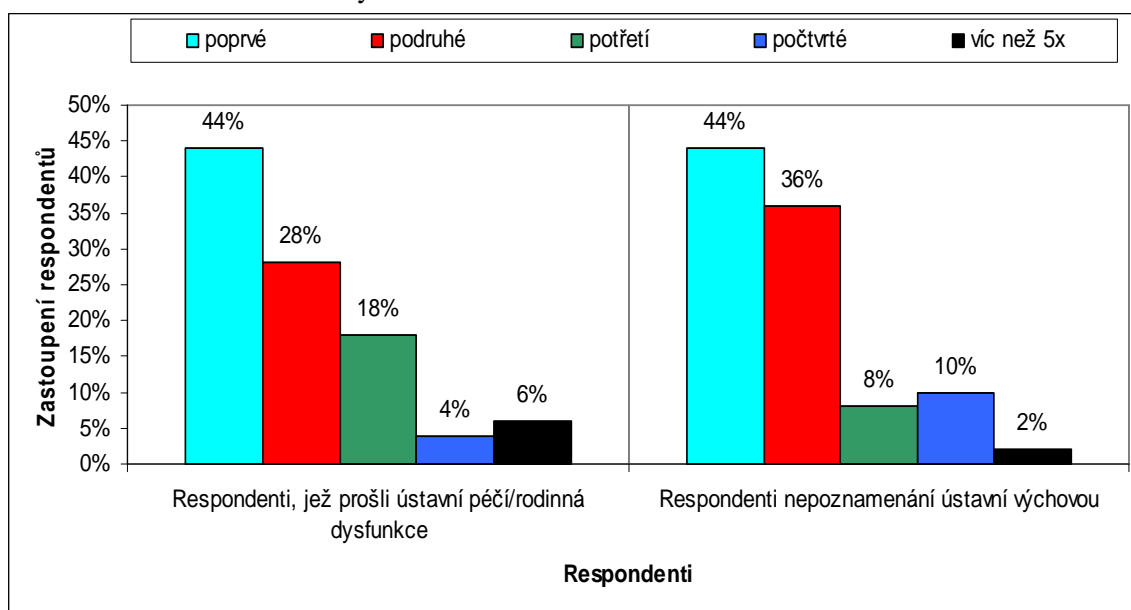
Recidiva páchané trestné činnosti

Tabulka č.12: Počet umístění ve výkonu trestu

Ve VTOS				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
poprvé	22	44%	22	44%
podruhé	14	28%	18	36%
potřetí	9	18%	4	8%
počtvrté	2	4%	5	10%
víc než 5x	3	6%	1	2%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.12: Počet umístění ve výkonu trestu

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 na otázku počtu umístění ve výkonu trestu ve 44 % procentech odpověděla, že poprvé, ve 28 % podruhé, v 18 % respondenti uvedli, že jsou ve VTOS potřetí, pouze 4 % odpověděli počtvrté a 6 % respondentů uvedlo, že jsou ve VTOS více než 5x.

Skupina č.2 na otázku počtu umístění ve výkonu trestu ve 44 % procentech odpověděla, že poprvé, ve 36 % podruhé, v 10 % respondenti uvedli, že jsou ve VTOS

počtvrté, dále 8 % zvolilo, že jsou ve VTOS potřetí a pouze 2 % respondentů uvedlo, že jsou ve VTOS více než 5x.

Při porovnání skupin je patrná vysoká recidiva páchané trestné činnosti. Opětovně páchá trestnou činnost více jak polovina dotazovaných. Potvrzuje se tedy tvrzení z teoretické části této práce, že recidiva je závažným problémem, pachatelé často trestnou činnost vnímají jako životní styl nebo snadný způsob obživy.

Zároveň lze vyhodnotit *první část požadovaného cíle*, kterým bylo posoudit rozdíl v recidivě páchané trestné činnosti mezi odsouzenými z funkčních a dysfunkčních rodin. **Je možno tedy konstatovat, že obě skupiny se v 56 % i nadále dopouštějí trestné činnosti**, což graficky znázorňuje graf č.12.

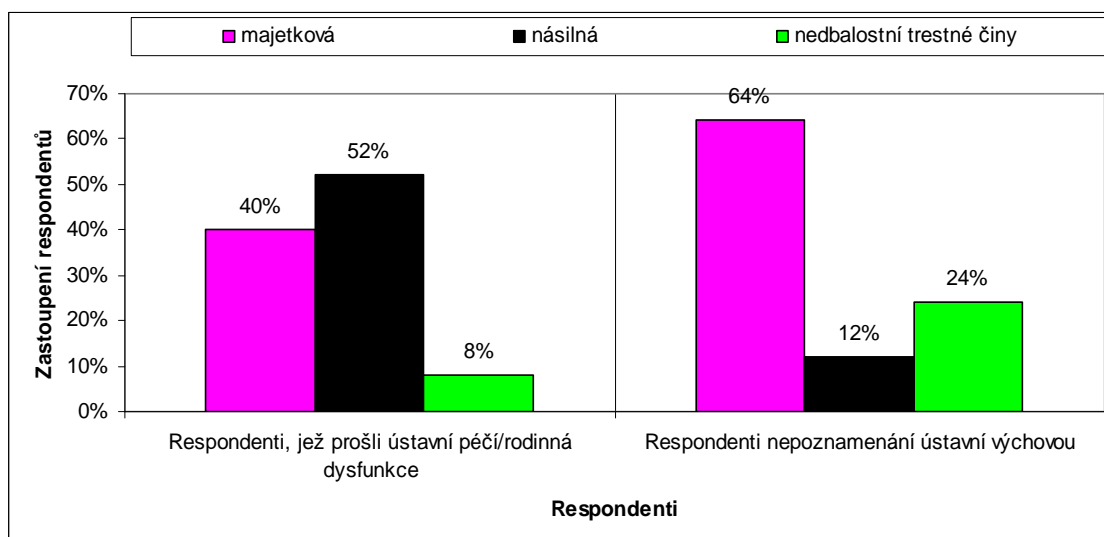
Charakter trestné činnosti

Tabulka č.13: Charakter trestné činnosti

Druh trestné činnosti				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
majetková	20	40%	32	64%
násilná	26	52%	6	12%
nedbalostní trestné činy	4	8%	12	24%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.13: Charakter trestné činnosti

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 v dotazníku v 52 % uvedla, že jejich trestná činnost byla násilného charakteru, dále 40 % respondentů uvedlo majetkovou trestnou činnost a pouze 8 % zvolilo možnost trestné činnosti nedbalostních trestných činů.

Skupina č.2 uvedla v 64 %, že jejich trestná činnost měla převážně majetkový charakter, za nedbalostní trestné činy je z této skupiny ve VTOS 24 % dotázaných a násilnou trestnou činnost páchalo 12 % respondentů.

Při porovnání skupin je značný rozdíl v charakteru trestné činnosti. U majetkové trestné činnosti činí rozdíl 24 %, kdy skupina č.2 častěji páchala tuto činnost nežli skupina č.1, u násilné činnosti je alarmující rozdíl 40 %, kdy skupina č.1 častěji páchala tuto činnost. U nedbalostních trestných činů je rozdíl 16 %, skupina č.2 častěji než skupina č.1 páchala tento druh trestné činnosti. Rozdíly jsou patrné především v grafu č.13.

Otázka byla uzavřená, respondenti měli možnost zvolit z odpovědí, zda se jednalo o majetkovou trestnou činnost, násilnou trestnou činnost, či nedbalostní trestné činy, za které v současné době byli odsouzeni a vykonávají trest odnětí svobody.

Zároveň lze zde vyhodnotit naplnění **dílčího cíle průzkumu**, kterým bylo posoudit charakter páchané trestné činnosti mezi odsouzenými z funkčních a dysfunkčních rodin a vliv dysfunkční rodiny na charakter trestné činnosti.

Je možno tedy konstatovat, že odsouzení z dysfunkčních rodin častěji páchali násilnou trestnou činnost, nežli majetkovou, a to v 52 % oproti skupině odsouzených z funkčních rodin (12 %). Skupina č.2 spíše páchala majetkovou trestnou činnost, nežli násilnou, a to v 64 %.

Co se týká vlivu dysfunkční rodiny na charakter trestné činnosti, lze tento vliv naším průzkumem potvrdit. U skupiny č.1 lze předpokládat, že vlivem rodinného a ústavního prostředí mají jinou hierarchii hodnot, chybí jim pozitivní vzory, často nemají vytvořené pracovní návyky, mnohdy jsou citově deprivováni.

Předpoklad č.1 se potvrdil.

Předpoklad č.2 se potvrdil.

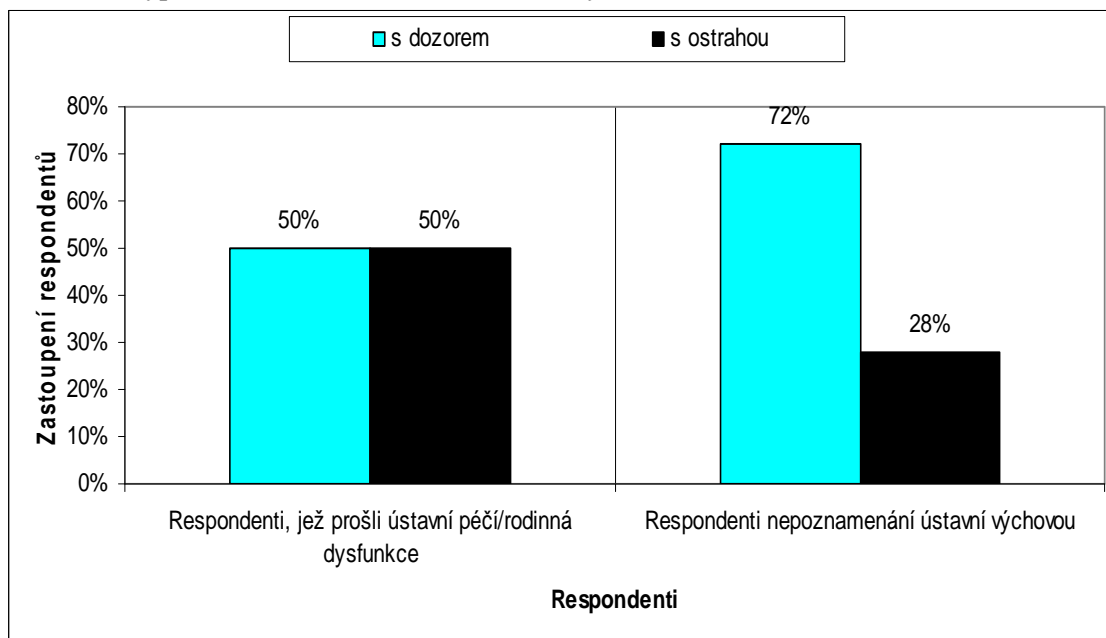
Typ věznice současného odnětí svobody

Tabulka č.14: Typ věznice současného odnětí svobody

Typ věznice				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenání ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
s dozorem	25	50%	36	72%
s ostrahou	25	50%	14	28%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.14: Typ věznice současného odnětí svobody

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 odpověděla vyrovnaně, tedy 50 % respondentů odpovědělo, že současný výkon trestu odnětí svobody vykonává v dozoru a 50 % dotazovaných uvedlo, že současný výkon trestu vykonává v ostraze.

U skupiny č. 2 je již patrný rozdíl, respondenti v 72 % odpověděli, že současný výkon trestu vykonávají v dozoru a pouze 28 % uvedlo, že trest vykonávají v ostraze.

Při porovnání skupin lze rozdíl přisoudit charakteru trestné činnosti dle předchozí otázky, neboť jak bylo uvedeno v teoretické části v kapitole o výkonu trestu, soud rozhoduje o typu umístění do VTOS na základě několika aspektů, mezi které patří charakter trestné činnosti a recidiva pachatele. Skupina č.1 častěji páchala násilnou

trestnou činnost, proto ve větším počtu (50 %) vykonávají odsouzení výkon trestu v ostraze oproti skupině č.2 (28 %), která spíše páchala majetkovou trestnou činnost a tedy vykonává trest odnětí svobody v dozoru. Toto znázorňuje i graf č.14.

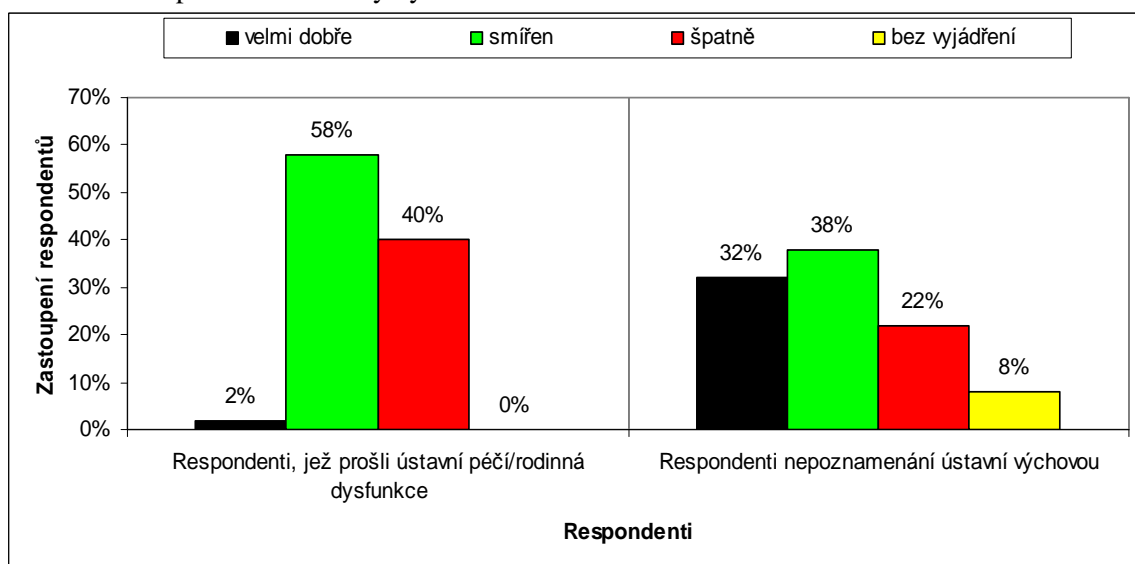
Adaptace na současný výkon trestu

Tabulka č.15: Adaptace na současný výkon trestu

Adaptace na současný VTOS				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenaní ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
velmi dobře	1	2%	16	32%
smířen	29	58%	19	38%
špatně	20	40%	11	22%
bez vyjádření	0	0%	4	8%
CELEKM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.15: Adaptace na současný výkon trestu

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Skupina č.1 na otázku adaptace na současný výkon trestu odpověděla v 58 %, že s trestem jsou respondenti smíření, zvládají jej dobře, ve 40 % jej nezvládají, pouze 2 % dotazovaných uvedlo, že výkon trestu zvládají velmi dobře, vyjádřila se celá skupina.

Skupina č. 2 na otázku jak zvládají současný výkon trestu odnětí svobody uvedla ve 38 %, že jsou dotazovaní s trestem smíření, zvládají jej dobře, ve 32 % dokonce velmi dobře, dále ve 22 % respondenti uvedli, že výkon trestu zvládají špatně a 8 % dotazovaných se nevyjádřilo.

Otázka byla vyhodnocena škálou nejčastějších odpovědí, ze které byla i vyhotovena tabulka č.15.

Při porovnání skupin je znatelný rozdíl především v počtu těch dotazovaných, kteří trest zvládají dobře. Tento fakt je pravděpodobně dán zkušeností z ústavní výchovy u skupiny č.1, kde je vyšší procento odsouzených, kteří trest zvládají dobře, jsou již tedy zvyklí na jistá omezení, pravidelný režim, kterým se musí řídit. Tvrzení ukazuje graf č.15.

Předpoklad č.3 se potvrdil.

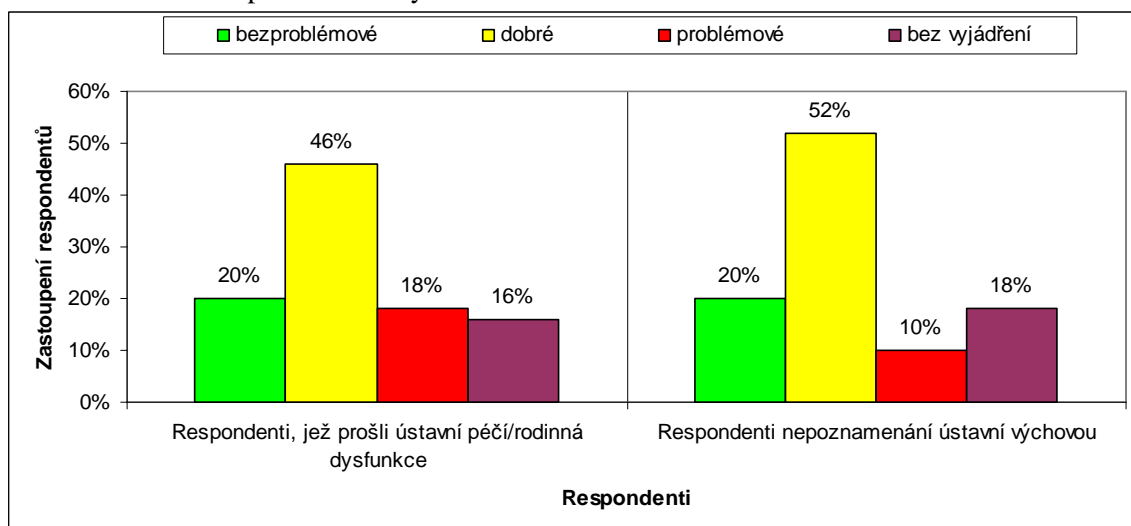
Vztah se spoluodsouzenými

Tabulka č.16: Vztah se spoluodsouzenými

Vztahy vůči spoluodsouzeným				
	Respondenti, jež prošli ústavní péčí/rodinná dysfunkce		Respondenti nepoznamenání ústavní výchovou	
	Účast respondentů	Účast respondentů (%)	Účast respondentů	Účast respondentů (%)
bezproblémové	10	20%	10	20%
dobré	23	46%	26	52%
problémové	9	18%	5	10%
bez vyjádření	8	16%	9	18%
CELKEM	50	100%	50	100%

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Graf č.16: Vztah se spoluodsouzenými

Zdroj: vlastní dotazníkové zjištění

Na otázku definování vztahů s ostatními odsouzenými ve skupině č.1 nejvíce odsouzených 46 % uvedlo, že vztahy mají dobré, bezproblémové vztahy uvedlo 20 % odsouzených, dalších 18 % vnímá vztahy s ostatními odsouzenými jako problémové, konfliktní a 16 % dotazovaných se nevyjádřilo.

Ve skupině č.2 na otázku vztahů s ostatními odsouzenými uvedlo 52 % dotázaných, že vztahy vnímají jako dobré, ve 20 % jako bezproblémové, nevyjádřilo se 18 % odsouzených a jako problémové vztahy s ostatními odsouzenými vnímá 10 % dotázaných.

Při porovnání skupin je patrná různorodost pohledů na výkon trestu jako takový. Otázka byla otevřená, odsouzení měli možnost popsat vztahy s ostatními odsouzenými, blíže je specifikovat, tuto možnost nevyužil žádný z dotazovaných. Celkově vztahy s ostatními odsouzenými vnímá skupina č.2 lépe, nežli skupina č.1, což lze taktéž přičíst faktu, že ve skupině č.1 všichni odsouzení byli během svého dětství umístěni v některém ze školských zařízení, jsou naučení spoléhat se většinou sami na sebe a nedůvěřovat okolí. Jejich zkušenosti mohou mít vliv na jakékoliv sociální vztahy, tedy i na vztahy ve vězení a ve vězeňské subkultuře. Toto tvrzení je znatelné i na grafu č.16.

Otázka byla vyhodnocena škálou nejčastějších odpovědí, ze kterých byla i vyhotovena tabulka a graf č.16.

3.6 Shrnutí výsledků a vyhodnocení předpokladů

Provedeným průzkumem výše zmíněnými metodami, mezi odsouzenými ve Věznici Stráž pod Ralskem bylo dosaženo dílčích cílů práce, tj. byl prokázán rozdíl v charakteru a recidivě páchané trestné činnosti mezi odsouzenými z funkčních a dysfunkčních rodin a potvrzen vliv dysfunkční rodiny na charakter trestné činnosti, páchané odsouzenými v této věznici.

Dále bylo prokázáno, že všechny tři předpoklady, tj. že většina respondentů více než 50 % z dysfunkčních rodin páchala násilnou trestnou činností a že většina respondentů více než 60 % z funkčních rodin páchala jinou než násilnou trestnou činností a předpoklad, že většina respondentů více jak 30 % z dysfunkčních se lépe adaptuje ve výkonu trestu než respondenti z funkčních rodin se potvrdily.

Předpoklad č.1, že většina respondentů více než 50 % z dysfunkčních rodin páchala násilnou trestnou činností, dotazník potvrdil. (Tabulka a graf č.13 s.66, 67)

Metodou dotazníkového šetření bylo zjištěno, že respondenti z dysfunkčních rodin v dotazníku v 52 % uvedli, že jejich trestná činnost byla násilného charakteru. Potvrzení tohoto předpokladu se dá odvozovat z negativních zkušeností respondentů. Všichni dotazovaní se ve svém dětství setkali s nějakým druhem sociálně-patologického jevu, lze tedy konstatovat, že takovéto chování přijali jako normu popř. styl žití, násilí a agrese jim nejsou cizí a dá se předpokládat, že v případě recidivity se bude jejich „jistota“ a agrese stupňovat.

Předpoklad č.2, že většina respondentů více než 60 % z funkčních rodin páchala jinou než násilnou trestnou činností, byl dotazníkovým šetřením potvrzen. (Tabulka a graf č.13 s.66, 67)

Metodou dotazníkového šetření bylo zjištěno, že respondenti z funkčních rodin v 64 % uvedli, že jejich trestná činnost měla převážně majetkový charakter, za nedbalostní trestné činy je z této skupiny ve VTOS 24 % dotázaných. Páchali tedy převážně jinou trestnou činností, nežli násilnou. Lze předpokládat, že tito pachatelé mají zažité pozitivní vzorce chování, podporu rodiny, jejich resocializace je pravděpodobnější.

Předpoklad č.3, že většina respondentů více jak 30 % z dysfunkčních rodin se lépe adaptuje ve výkonu trestu než respondenti z funkčních rodin také dotazník potvrdil. (Tabulka a graf.č.15 s.76)

Metodou dotazníkového šetření bylo zjištěno, že na otázku adaptace na současný výkon trestu odpověděli respondenti z dysfunkčních rodin v 58 %, že s trestem jsou smířeni, zvládají jej dobře, odsouzení pocházející z funkčních rodin na tuto otázku jak zvládají současný výkon trestu odnětí svobody uvedli ve 38 %, že jsou dotazovaní s trestem smířeni, zvládají jej dobře, dále ve 22 % respondenti uvedli, že výkon trestu zvládají špatně a 8 %.

Tento fakt je pravděpodobně dán zkušeností z ústavní výchovy, kde lze předpokládat, že jsou již zvyklí na jistá omezení, pravidelný režim, kterým se musí řídit.

4 Závěr

Tato bakalářská práce se zabírala dysfunkční rodinou a jejím vlivem na charakter a recidivu páchané trestné činnosti. Provedeným průzkumem bylo dosaženo dílčího cíle práce, tj. byl prokázán rozdíl v charakteru a recidivě páchané trestné činnosti mezi odsouzenými z funkčních a dysfunkčních rodin a potvrzen vliv dysfunkční rodiny na charakter trestné činnosti, páchané odsouzenými umístěnými k výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Stráž pod Ralskem.

Dále bylo prokázáno, že většina respondentů více než 50 % z dysfunkčních rodin páchala násilnou trestnou činnost a že většina respondentů více než 60 % z funkčních rodin páchala jinou než násilnou trestnou činnost a také, že většina respondentů více jak 30 % z dysfunkčních rodin se lépe adaptuje ve výkonu trestu než respondenti z funkčních rodin. Je však třeba zmínit, že dotazník byl zaměřen na malý soubor respondentů, proto v žádném případě nelze získané poznatky uplatňovat do praxe jako směrodatné pro ostatní odsouzené v jiných věznicích. Poznatky byly čerpány v konkrétní věznici a jako takové je třeba je hodnotit. Přesto mohou mít pro dané zařízení svoji výpovědní hodnotu.

Udržení dítěte v biologické rodině je důležité především pro zachování jeho citových vazeb k rodičům a ochraně zdravého vývoje. Mohou však nastat situace popsané v této bakalářské práci, které nelze řešit jiným způsobem, nežli odebráním dítěte z rodiny. Tyto děti pak vyrůstají ve školských ústavních zařízeních, která mají na vliv na jejich další osobnostní rozvoj. V některých případech se takové děti mohou později ocitnout i ve věznicích.

Zaměstnanci VS ČR ve věznicích o odsouzené pečují a snaží se jim ukázat i jiné možnosti bytí. Snaží se připravit je na návrat do společnosti formou různých programů, aktivit, diskuzí, poradenství. Mezi odsouzenými není často zájem o nabízené aktivity a programy, pokud nejsou z jejich pohledu zajímavé, zúčastní se jich jen tehdy, pokud jsou pro ně „potřebné“. V okamžiku propuštění vězně na svobodu je nutné si uvědomit, že veřejnost má málo pochopení a porozumění pro propuštěné vězně. V drtivé většině případů takového jedince nechtějí přijmout a přímo ho i odmítají.

Myslíme si, že náš sociální systém poskytuje mnoho možností pomoci k motivaci vydat se tou správnou cestou, jen informovanost o takových možnostech je na velmi špatné úrovni. Lidé mnohdy ani netuší, nač mají nárok. A tak se zdá, že jediná

skupina společnosti, která propuštěného bez problémů přijme, je opět skupina podobně postižených lidí. Tito lidé od společnosti již nic nečekají a také jí nic nedávají.

V takových skupinách se společensky závazné normy neuznávají a často jediným prostředkem k obživě je trestná činnost. Skutečnost je pak taková, že se většina propuštěných recidivuje a vrací se zpět do věznice, nastává uzavřený kruh a svým způsobem past pro ně samotné. Evidentně proto v běžném reálném životě chybí návaznost na penitenciární péči.

Aby se propuštěný nedostal do takto bezvýchodné situace, musí mu společnost nabídnout jinou alternativu života. To ale prozatím dostatečně nefunguje, takže pokud nemá odsouzený zázemí, motivaci, přijme svou nálepku „kriminálního“, vzdá svou snahu a opětovně páchá trestnou činnost.

Jediná postpenitenciární péče poskytovaná odsouzeným je pomoc sociálního kurátora a v některých případech i pomoc probačních pracovníků. Dle našeho názoru se však řešení této problematiky ubírá správným směrem a vše se pozvolna zlepšuje, ať je to komunikace mezi úřady, intervence v rodinách, podpora kontaktů během výkonu trestu nebo využívání alternativních trestů.

5 Navrhovaná opatření

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat vliv dysfunkční rodiny na charakter a recidivu páchané trestné činnosti. Průzkumem byly potvrzeny předpoklady a byl zjištěn vliv rodinného prostředí. Je potřeba urychlit výměnu informací mezi orgány sociálně právní ochrany dětí, školou, lékařem a pracovníkem organizace. Nepodceňovat varovné signály, kterými se dítě snaží upozornit na problém. Podporovat rodiče, kteří se dostali do problémů, např. finančních, přišli o zaměstnání, řeší bytovou situaci. Teprve po selhání těchto možností přistoupit k náhradní rodinné péči, případně k umístění do ústavní péče, a to pokud možno jen na dobu nezbytně nutnou.

„Podle mnoha odborníků může být až třetina institucí náhradní výchovy převedena na ambulantní zařízení, do kterých rodiče a děti za pomoci a podporu docházejí, a které také nabízejí služby terénních sociálních pracovníků.“⁴⁷

Předcházet takovému jednání lze jistě především prevencí, poskytnutím informací o následcích protiprávního jednání v co největší možné škále, zajímat se o mladé lidi a jejich trávení volného času, vyplnit ho smysluplnými činnostmi, jako je např. sport, kultura a jiné zájmy, které jim mohou pomoci k nalezení smyslu vyžití a získání jiného náhledu na svět. Včas zasahovat v biologických rodinách, které se potýkají s problémy způsobujícími rozpad rodinného zázemí, může být zásadní změnou dosavadního postupu. Také je řešením plné využití sociálních služeb, nabídek vládních i nevládních organizací, nabízejících a zabývajících se např.:

- sociálním poradenstvím
- krizovou intervencí, tedy odbornou metodu „práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující. Krizová intervence pomáhá zpřehlednit, strukturovat klientovo prožívání a zastavit ohrožující či jiné kontraproduktivní tendence v jeho chování. Krizová intervence se zaměřuje jen na ty prvky klientovy minulosti či budoucnosti, které bezprostředně souvisejí s jeho krizovou situací. Krizová intervence se odehrává v rovině řešení klientova problému a překonávání konkrétních překážek.“⁴⁸
- Služby rané péče, které se poskytují rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je „osobou se zdravotním postižením nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého sociálního prostředí. Služba je zaměřena na podporu rodiny

---

⁴⁷ <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/martin-simacek.php?itemid=10400>

⁴⁸ VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s.60

a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. Služba je poskytována především v domácnosti. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.⁴⁹

- Kontaktní centra - nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. „Cílem služby je minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.“⁵⁰
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, ambulantní služby poskytované „rodině s dítětem, u kterého existují rizika ohrožení jeho vývoje nebo je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.“⁵¹
- Terapeutické komunity
- Terénní programy
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která poskytují „ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinovou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit.“⁵²

V případech již páchané trestné činnosti předcházet recidivě, využívat co nejvíce alternativních trestů tak, aby byly v co nejmenší míře narušené sociální vazby. Sami odsouzení shodně s probačními úředníky oceňují, že alternativní tresty znamenají pro odsouzeného zachování dosavadních sociálních vazeb a sociálního statusu, snižují riziko ztráty zaměstnání a vzhledem k tomu umožňují uhradit škodu poškozenému

---

⁴⁹ <http://www.mpsv.cz/cs/9>

⁵⁰ <http://www.mpsv.cz/cs/9>

⁵¹ <http://www.mpsv.cz/cs/9>

⁵² <http://www.mpsv.cz/cs/9>

i splatit dluhy, pozitivně hodnotí skutečnost, že trest vykonávají na svobodě. Nový trestní zákoník vytvořil zákonné předpoklady pro další rozvoj moderních a účinných metod naplňování účelu trestního práva a umožnil jejich realizaci v praxi. Tím, že upravil také výčet i podmínky výkonu alternativních trestů, postavil je na jedno z prvních míst v hierarchii trestů. Už jejich dosavadní průběh ukazuje, že se po odstranění nedostatků, které se zákonitě při zavádění čehokoliv nového objevují, stanou alternativní tresty významným faktorem práce při nápravě pachatelů trestných činů.

Jsou-li alternativní tresty pro pachatele správně zvoleny, nemíjí se účinkem a k jejich porušení dochází méně často než v případech, kdy není brán při jejich uložení v úvahu např. zdravotní stav, finanční zabezpečení, bydliště, rodinné a jiné sociální vazby apod.

Další problematikou, na kterou je potřeba se zaměřit, je chybějící návaznost pomoci po propuštění z VTOS, tedy navazující postpenitenciární péče. Odsouzený sice může vyhledat pomoc sociálního kurátora pro dospělé, ale chybí pomoc, která by mu pomohla snadněji se začlenit zpět do společnosti. Jak již bylo výše zmíněno, po propuštění se často vracejí zpět do narušeného prostředí, s malou šancí začlenit se do této společnosti jako řádní občané. Trestná činnost je mnohdy jediné, s čím mají zkušenost.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura

- ČERNÍKOVÁ, V. SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: PA ČR, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1
- ČÍRTKOVÁ, L., *Policejní psychologie*, 2. vyd. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-931-3
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1.vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996. s.65, ISBN 80-7040-235-0
- JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. Vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004 ISBN 80-7041-114-7
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Děti rodina a stres*. 1.vyd. Praha: Galén, 1994, ISBN 80-85824-06-X
- MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizová situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002 ISBN 80-247-0332-7
- MATOUŠEK, O. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005 ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál 2003. ISBN: 80-7178-771-X
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ. *Ústavní péče*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-85850-08-7.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd., Praha: Akademia, 1999, ISBN 80-200-0690-7
- PEŠATOVÁ, I., *Vybrané kapitoly z etopedie*. 1. díl, Liberec: TUL, 2006, ISBN: 80-7372-087-6
- ROZTOČILOVÁ, D. *Věznice Stráž pod Ralskem 1973-2003*. 1. vyd. Mimoň: Tiskárna Ralsko s.r.o., 2003
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. 65. publikace. Brno: PAIDO, 1998 ISBN 80-85931-48-6
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-250-8
- SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1.díl, Liberec: Vysokoškolský podnik, 2001 s.36
- SUCHÝ, O. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*. 1.vyd. Praha: Leges, 1991. s.42. ISBN 80-85638-02-9

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, ISBN 978-80-7367-414-4

VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002 ISBN: 80-7178-696-9

Zákony, normy a zprávy

Etický kodex sociálních pracovníků ČR

Národní zpráva o rodině, 2004 (zpráva pro MPSV)

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008 (zpráva pro MŠMT)

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákon, v platném znění

Zákon č. 169/1999 Sb. o Výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění

Sborníky, kolektivní práce a časopisy

PREUSKER, H. *Vývojové linie výkonu trestu v Evropě. In K vybraným otázkám novel trestních kodexů*. Sborník příspěvků, závěrů a doporučení ze semináře s mezinárodní účastí. Srní 15. - 17.11.1995.

Elektronické zdroje

BAZILIKA o.p.s. *Fungující rodina* [online]. [cit. 2010-10-18]. URL: <http://www.bazilika.cz/projekty/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Genderové statistiky úvod* [online]. Praha: Český statistický úřad, c2009, poslední aktualizace 18.2.2009 [cit. 2010-11-02]. URL:

http://www2.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/gender_kriminalita-metodika

MĚSTSKÝ ÚŘAD *Kurátor pro děti a mládež* [online]. Blansko: MÚ, [cit. 2011-03-26]. URL:

<http://www.blansko.cz/urad/odbory/socialni/ospo-kurator-pro-mladez.php>

MPSV. *Sociální služby* [online]. Praha: MPSV, c2009, poslední aktualizace 14.7.2009 [cit. 2010-10-19]. URL: <http://www.mpsv.cz/cs/9>

ODBOR 21. *Sociálně právní ochrana dětí, obecný úvod* [online]. Praha: MPSV, c2009, poslední aktualizace 14.7.2009 [cit. 2010-10-19]. URL: <http://www.mpsv.cz/cs/7242>

ODBOR 21. *Sociálně právní ochrana dětí, obecný úvod* [online]. Praha: MPSV, c2009, poslední aktualizace 14.7.2009 [cit. 2010-10-28]. URL: <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

SANANIM. *Prevention-smart parent* [online]. Praha: Sananim, c2009, poslední aktualizace 26.6.2009 [cit. 2011-30-03]. URL: <http://prevence.sananim.cz/node/126>

Středisko volného času [online]. [cit. 2011-02-18]. URL: <http://www.ostrovzl.cz/prevence/kriminalita-delikvence-vandalismus/>

ŠIMÁČEK, M.. *Náhradní výchova dětí v Čechách* [online]. Praha: blog.aktuálně.cz, c2009, poslední aktualizace 29.7.2010 [cit. 2010-10-28]. URL: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/martin-simacek.php?itemid=10400>

ŠIMKOVÁ, M.. *Konsekvence ve výchově* [online]. Praha: Tedeum, c2009, poslední aktualizace 2009 [cit. 2011-03-13]. URL: http://www.tedeum.cz/2_2009/kosekvence_vychova_022009.htm

Trestní právo pro laiky [online]. [cit. 2010-12-29]. URL: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/recidivista>

VS ČR. *Věznice Stráž pod Ralskem* [online]. Praha: VS ČR, c2010, poslední aktualizace 27.10.2010 [cit. 2011-03-26]. URL: <http://www.vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem-92/zakladni-informace-155/charakteristika-veznice-straz-pod-ralskem>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Dosažený věk v tomto roce (2010)	51
Tabulka č.2: Současný rodinný stav	52
Tabulka č.3: Prožité dětství zhruba do 15 let.....	54
Tabulka č.4: Nejvyšší podíl na výchově	55
Tabulka č.5: Hodnocení vlastní výchovy	57
Tabulka č.6: Vliv výchovy na páchaní trestné činnosti	58
Tabulka č.7: Výskyt patologických jevů v rodině	59
Tabulka č.8: Nejčastější patologické jevy	61
Tabulka č.9: Nejhuře působící sociálně patologický jev	62
Tabulka č.10: Kontakt ve VTOS	63
Tabulka č.11: Věk prvního spáchání trestné činnosti	64
Tabulka č.12: Počet umístění ve výkonu trestu	66
Tabulka č.13: Charakter trestné činnosti	67
Tabulka č.14: Typ věznice současného odnětí svobody	69
Tabulka č.15: Adaptace na současný výkon trestu	70
Tabulka č.16: Vztah se spoluodsouzenými.....	71

Seznam grafů

Graf č.1: Dosažený věk v tomto roce (2010).....	51
Graf č.2 : Současný rodinný stav	53
Graf č.3: Prožité dětství zhruba do 15 let	54
Graf č.4: Nejvyšší podíl na výchově.....	56
Graf č.5: Hodnocení vlastní výchovy	57
Graf č.6: Vliv výchovy na páchaní trestné činnosti.....	59
Graf č.7: Výskyt patologických jevů v rodině	60
Graf č.8: Nejčastější patologické jevy	61
Graf 9: Nejhuře působící sociálně patologický jev	63
Graf č.10: Kontakt ve VTOS	64
Graf č.11: Věk prvního spáchání trestné činnosti.....	65
Graf č.12: Počet umístění ve výkonu trestu	66
Graf č.13: Charakter trestné činnosti	67
Graf č.14: Typ věznice současného odnětí svobody.....	69
Graf č.15: Adaptace na současný výkon trestu	70
Graf č.16: Vztah se spoluodsouzenými	72

Seznam příloh

Příloha č. 1	I
Příloha č. 2	III

Příloha č. 1

Dobrý den.

Dostává se Vám do rukou dotazník, který je součástí mé bakalářské práce. Žádám Vás o pravdivé vyplnění všech otázek. Vámi poskytnuté informace budou považovány za důvěrné. Ujišťuji Vás, že dotazník je ANONYMNÍ, výsledky plynoucí ze získaných dat budou v práci uvedeny pouze statisticky. Údaje budou sloužit pouze k průzkumu, který je součástí bakalářské práce.

U otázek zakroužkujte jedinou odpověď, která odpovídá vaší situaci a u otázek, kde jsou nevyplněné řádky, stručně uveďte odpověď.

1) Věk

Jakého věku jste dosáhl, či dosáhnete v roce 2010: .....

2) Jaký je Váš současný rodinný stav?

- a) svobodný
- b) ženatý
- c) rozvedený
- d) ovdovělý
- e) ve společné domácnosti s družkou
- f) jiný rodinný stav- uveďte .....

3) Dětství (tedy zhruba do 15 let) jste prožil:

- a) s oběma rodiči
- b) jen s matkou
- c) jen s otcem
- d) s jiným rodinným příslušníkem – uveďte, se kterým .....
- e) v pěstounské péči
- f) v dětském domově či jiném zařízení- uveďte v jakém a ve kterém městě
.....

4) Nejvíce se na Vaší výchově podíleli:

- a) oba rodiče stejně
- b) jen matka
- c) jen otec
- d) jiný rodinný příslušník- uveďte který .....
- e) jiná osoba či instituce - uveďte která.....

5) Jak hodnotíte svou výchovu:

- a) velmi volnou
- b) volnou
- c) normální
- d) přísnou
- e) velmi přísnou

6) Domníváte se, že Vaše výchova měla zásadní vliv na páchaní trestné činnosti:

- a) ano, měla
- b) částečně měla
- c) ne, neměla
- d) nevím

7) Vyskytoval se u Vás v rodině některý z těchto problémů? (Alkoholismus, užívání drog, fyzické násilí, kriminalita, vandalismus, záškoláctví)

- a) ano
- b) ne

8) Jaký z těchto problémů se vyskytoval nejčastěji?

.....
.....

9) Co na Vás působilo nejhůře a proč?

.....
.....
.....
.....

10) Jste ve výkonu trestu odnětí svobody v kontaktu (osobním, telefonickém, korespondenčním) s osobou, která se podílela na Vaší výchově?

- a) ne nejsem
- b) ano jsem- uveďte s kým a jak často.....

.....

11) V kolika letech jste poprvé páchal trestnou činností?

- a) do 15 let
- b) od 15 do 18 let
- c) od 18 do 26 let
- d) od 26 let a výše

12) Po kolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody:

- a) poprvé
- b) podruhé
- c) potřetí
- d) počtvrté
- e) byl jsem vícekrát, uveďte kolikrát .....

13) Vaše trestná činnost, za kterou jste byl odsouzen, je převážně charakteru:

- a) majetková
- b) násilná
- c) nedbalostní trestní činy

14) V jakém typu věznice vykonáváte nyní trest odnětí svobody?

- a) dozor
- b) ostraha

15) Jak zvládáte současný výkon trestu odnětí svobody:

.....
.....
.....
.....
.....

16) Popište své vztahy s odsouzenými:

.....
.....
.....

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Příloha č. 2

Věznice Stráž pod Ralskem

Z nařízení generálního ředitele VS ČR o profilaci věznic je Věznice Stráž pod Ralskem vedena jako věznice s ostrahou, v níž je zřízeno oddělení s dozorem.

„Nynější věznice je profilována jako věznice s ostrahou, v rámci věznice je zřízeno oddělení s dozorem a oddělení se zesíleným stavebně-technickým zabezpečením. V lednu roku 2007 se otevřelo specializované oddělení pro mentálně retardované odsouzené zařazené do oddělení s dozorem. Ubytovací kapacita věznice je podle normy 783 míst.

Hlavní prioritou věznice je zaměstnávání odsouzených. Vězni se zaměstnávají na nestřežených pracovištích mimo věznici. Dále pracují uvnitř věznice na střežených pracovištích. Další pracovní místa se zajišťují ve vlastní režii věznice.“⁵³

Současný fyzický stav je 950 – 1020 odsouzených. Ubytování odsouzených je zajištěno ve třech dvoupodlažních budovách. Na každém patře v těchto budovách jsou dva oddíly po sedmi ložnicích a dva po šesti ložnicích. Počet lůžek na jedné ložnici se pohybuje mezi 10 až 12. Pro 50 až 70 odsouzených je k dispozici na každém oddíle jedna kulturní místnost a společné sociální zařízení.

Věznice Stráž pod Ralskem

⁵³ <http://www.vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem-92/zakladni-informace-155/charakteristika-veznice-straz-pod-ralskem>

Dalším budovou, kde jsou odsouzení ubytováni na dvoulůžkových celách, je pětipodlažní objekt bývalé vazby, cely jsou zde se základním sociálním zařízením. Tady se nachází i oddělení k výkonu kázeňských trestů, oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, již zmiňované specializované oddělení a bezdrogová zóna. Nástupní, výstupní a krizové oddělení jsou umístěny zvlášť v budovách nacházejících se také v areálu věznice.

Převážná většina odsouzených je zaměstnaná, pracují na různých typech pracovišť, včetně vnitřní režie, tedy pracoviště pro zabezpečení chodu věznice, jako jsou dílny, sklad, kuchyně, apod.

Věková škála odsouzených ve Věznici Stráž pod Ralskem je různorodá, od blízkého věku mladistvého (tj. do 26 let), kteří jsou samostatně ubytováni na oddílech, až po důchodový věk. To se týká i druhu trestné činnosti a recidivy.